

**УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ**

КИЇВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ЮНАЦТВА

"Майстер - клас"

Київ 2013

**УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ**

КИЇВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ЮНАЦТВА

"Майстер - клас"

**Інформаційний бюлетень з бібліотечно-бібліографічного обслуговування
юнацтва**

(з досвіду роботи ЦБС Київської області)

Київ 2013

ББК 78.342

Ма 12

"Майстер-клас": Інформаційний бюлетень з бібліотечно-бібліографічного обслуговування юнацтва : / [уклад. Т. І. Василькевич]; Київська обласна бібліотека для юнацтва. – К., 2013. – 57 с.

Інформаційний бюлетень містить сценарії, гуморини, літературні вечори, бібліографічний показники з досвіду роботи ЦБС Київської області.

Розраховано на учнівську та студентську молодь, а також працівників культури та освіти.

Укладач: Т. І. Василькевич

Відповідальний за випуск: Г. Й. Сорока

Відділ культури і туризму Баришівської райдержадміністрації
Баришівська районна бібліотека для дорослих

Козацький турнір
"Та слава козацька не вмере, не загине"
(до Дня української армії)

Оформлена книжкова виставка «Козацька слава у серцях у нас», розвішені плакати з висловлюваннями відомих людей про Запорізьку Січ, про козацтво, на окремому плакаті.

ЗАПОВІДІ КОЗАКІВ

1. ЧЕСТЬ І ДОБРЕ ІМ'Я ДЛЯ КОЗАКА ДОРОЖЧІ ЗА ЖИТТЯ.
2. ПО ТОБІ СУДЯТЬ ПРО ВСЕ КОЗАЦТВО І НАРОД ТВІЙ.
3. КОЗАКИ ВСІ РІВНІ У ПРАВАХ. ПАМ'ЯТАЙ: «НЕМАЄ НІ КНЯЗЯ, НІ РАБА, АЛЕ ВСІ РАБИ БОЖІЙ!»
4. БУДЬ ПРАЦЬОВИТИЙ, НЕ ЛЕДАРИЮЙ.
5. СЛУЖИ ВІРНО СВОЄМУ НАРОДУ, А НЕ КЕРМАНИЧАМ.
6. ДОТРИМУЙ СЛОВА. СЛОВО КОЗАКА БАГАТО ВАЖИТЬ.
7. ПОВАЖАЙ СТАРШИХ, ШАНУЙ СТАРІСТЬ.
8. ТРИМАЙСЯ ВІРИ ПРЕДКІВ, ЖИВИ ЗА ЗВИЧАЯМИ СВОГО НАРОДУ.
9. ГИНЬ, А ТОВАРИША ВИРУЧАЙ.
10. БЕРЕЖИ СВОЮ СІМ'Ю. СЛУЖИ ЇЙ ПРИКЛАДОМ.

Ведуча: Вітаємо вас зі святом, яке є символом мужності, справжньої чоловічої сили – Днем української армії. Звичайно, жінки також мужньо захищали Вітчизну, проте це свято традиційно вважається чоловічим. Ми нащадки славного козацького роду, в наших жилах тече кров сміливих, відважних, розумних людей – козаків.

Українці мають усі підстави пишатися тим, що наша Батьківщина не раз гідно переживала дні сили й слави, мала справді легендарних героїв, мужньо переносила найважчі випробування, коли гинули не сотні й тисячі, а мільйони її дочок і синів. І потім як та казкова пташка Фенікс відроджувалась, виростала з пожарищ і руїн, виховувала нові покоління закоханих у рідну землю лицарів правди і волі. Ми спроможні втішатися й гордитись тим, що Україна ніколи не поневолювала інші народи, а лише захищала себе від ласих на чуже добро близьких і далеких сусідів, ворогів. Історія України свідчить, що був час, коли всю нашу землю загарбали й поділили між собою сусідні держави. І коли нестерпно стало жити українському народові в неволі, не скорившись, почав він утікати в пониззя Дніпра, за пороги, де були дикі степи. Втікачі називали себе козаками, тобто вільними людьми. На островах, що лежали посеред бистої Дніпрової води, вони заснували Запорізьку Січ. Слава про завзятих волелюбних лицарів козаків-запорожців линула і навіть у наш час лине широким світом. Зараз ми

проведемо змагання між учнями — козаками класу й визначимо, хто ж стане переможцем та здобуде звання «Отаман класу».

Дівчина: За народним звичаєм проведемо дівчата наших хлопців у козаки. Пов'яжемо їх рушниками, щоб свята Трійця їх благословила.

(Дівчата дістають рушники, піднімають їх догори, хлопці стають попереду дівчат починається обряд "В'язання рушниками". Дівчата перев'язують, Перша дівчина в'яже стрічкою, а далі всі в'яжуть рушниками).

1-ша дівчина: В'яжу тебе стрічкою червоною, Щоб скоріш, повернувся додому.

2-а дівчина. В'яжу тебе рушником з півниками, Щоб вернувся та іще з гривениками.

3-я дівчина. А я в'яжу з тороками, Щоб вернувся справжнім козаком.

4-а дівчина. В'яжу тебе рушником з птахами, Щоб ти скучив хоч трішки за нами.

5-а дівчина. В'яжу рушником з материнкою, Щоб не приїхав з чужою дівкою.

6-а дівчина. А я в'яжу рушником, з лелеками, Щоб не залишився у краю далекім.

Всі : Пов'язали найгарнішими рушниками, щоб вернулися завзятими козаками.

Дівчина: Ось ви на Січі. Розселимо вас по куренях. За цим столом буде "Красилівський курінь", а за другим "Трубизький". Найкмітливішого та найхоробрішого козака кожен курінь вибирав собі за наказного курінного отамана. Отже, ви зараз виберете собі отамана. Хороших хлопців вибрано. З цього часу ви, курінні отамани, маєте дбати і піклуватися про козаків свого куреня, як батьки про дітей.

Ведуча: Є думка, що у запорозькі козаки приймали всіх, хто приходив на Січ і вмів перехреститися. Проте це не так. Щоб стати справжнім козаком, потрібно було пройти нелегку школу навчання і суворі іспити, які витримували не всі. Тому новачок, незалежно від віку, приймався спочатку у "молодики". "Молодик" сім років учився фехтувати, влучно стріляти, «реп'яхом» на коні сидіти, розвивав спритність.

Керували навчанням досвідчені воїни і полководці. Наприкінці кожен повинен взяти участь у морському поході на Туреччину, виконуючи обов'язки зброєносця. І лише тоді кандидат у козаки допускався до іспиту на звання запорожця. Спочатку мав з'їсти миску сильно наперченого борщу, після пройти по колоді, перекинутій поміж скелями на березі Дніпра й не впасти у воду.

Наступне випробування – подолати всі пороги, пливучи човном знизу вгору по Дніпру. На завершення "молодик", осідлавши необ'їждженого коня задом наперед без сідал і вуздечки, мав проскакати по степу й благополучно повернутися. Перевіряли новачка і на такі якості, як кмітливість, товариськість, уміння не розгубитися у складних ситуаціях.

Пропонуємо і вам перевірити деякі з названих якостей справжнього козака. Для цього в нас є дві команди
А судити ці змагання будуть:
(Оголошення складу журі)

Ведуча: Історія народу, як і життя людини, і героїчні, трагічні, щасливі і нещасливі стоки. Оскільки в героїчному найбільше виявиться національний характер народу, його певна краса, талант, то ці сторінки історії особливо хвилюють і викликають почуття початкової гордості. В історичному минулому українського народу була неповторна і легендарна Запорозька Січ.

1-й конкурс "Історичний"

Кожному гравцю задають по одному запитанню. Відповіді – "так" або "ні". За правильну відповідь 1 бал.

Запитання для команди "Трубізький курінь":

1. На Запорозькій Січі проводилися загальні військові ради 1 січня, 14 жовтня (на храмове свято Січі), на 2-й чи 3-й день Великодніх свят (у поливаний понеділок чи вівторок) **(так)**
2. Як пише історик Дмитро Яворницький, на Січі можна було зустріти представників різних народів: українців, поляків, литовців, білорусів, росіян, болгар, татар, євреїв, грузинів, німців, французів, італійців, іспанців, англійців. **(так)**
3. Заснування Запорозької Січі на о. Мала Хортиця історики пов'язують з ім'ям Петра Сагайдачного. **(ні)**
4. Чайка це козацький човен довжиною близько 20 м. Ширина (у верхній частині) та висота – чотири метри. В один човен сідало від 50 до 70 козаків. За 36 - 40 годин козаки досягали берегів Туреччини. **(так)**
5. Вступ до запорозького товариства починався з питання "Смерті боїшся?" **(ні)**, "У Бога віруєш?" **(так)**

Запитання для команди "Красилівський курінь":

1. Кошовий – головний воєначальник, що обирався на один рік козацькою радою, тобто загальними зборами січовиків, які були найвищим органом влади на Запорозькій Січі козацькій республіці. **(так)**
2. У Запорізькій Січі стяг був блакитного кольору. **(ні, малинового)**
3. Козаки повідомляли про небезпеку на далеку відстань запалюючи смоляні бочки. **(так)**
4. Символами влади гетьмана України були корогви, булава, бунчук. **(ні, булава і бунчук)**
5. Запорізьку Січ зруйнував російський цар Петро I. **(ні, Катерина II)**

Ведуча: Козаки кожного куреня за загальним сигналом вставали до схід сонця та йшли на річку купатися, незважаючи на пору року. Після цього сідали за стіл у курені снідати. За звичаєм, осавул, суддя та інша військова старшина їли теж із козаками, а кухар їв стоячи. Після сніданку всі йшли на заутреню молитву до січової церкви, потім прали одяг, лагодили зброю, човни, укріплення. Козаки вправлялися верхи на конях, змагалися у стрільбі, фехтуванні, доланні ривчаків-та перешкод, билися на шаблях до "першої

крові". Часто змагалися цілими куреннями. У січовій школі в цей час молодих козаків навчали письму, церковному читанню, хоровому співу, музиці, танцям. Взірцем козацьких бойових мистецтв був "Бойовий гопак".

2-й конкурс "Стрільців":

(Кожному учаснику дається 10 горошин, більше попадань у пусту пляшку, руки на рівні грудей)

Рівно в полудень з фортечної гармати лунав постріл. За цим сигналом козаки йшли обідати. Старшував разом з наказним курінним отаманом кашовар. Кого з-поміж себе ви виберете?

3-й конкурс "Кашоварів":

(Хто швидше розбере крупу на кашу (змішані різні види каш))

Ведуча: Послухайте жарт-переказ: у курені новачків обов'язково піддавали випробуванням. Наприклад, давали завдання зварити куліш і ставили вимогу: щоб каша була гаряча, як повернуться козаки. А самі ховалися й спостерігали, як буде діяти новобранець. Траплялося так, що хтось із новобранців, приготувавши страву, починав нервувати, панікувати. Коли козаки бачили що новачок впадав у розпач, то такого не приймали й відпускали додому. А інші не занепадали духом, а гукнувши кілька разів, махали рукою й казали: "Ну, не хочете їсти, то я сам наїмся!". Такого відразу приймали до куреня.

Ведуча: Після обіду співали пісні, думи, слухали розповіді й гри кобзарів. За розпорядженням курінного отамана частина козаків готувалася до виконання службових обов'язків у фортеці, а також за її межами. Надвечір дзвонили дзвони січової церкви, закликаючи козаків на молитву. В церкві всіх зачаровував хор січової школи, який складався з хлопчаків-підлітків. Після молитви козаки йшли в курені вечеряти. Після вечері хто грав на бандурі, скрипці, сопілці, бубнах, а хто співав пісень.

Спалахували запальні козацькі танці. Через деякий час, за винятком вартових, Січ занурювалася у сон.

Ведуча: Але не подумайте, що жили козаки, як у раю. Із-за кожного дерева, куща, ярка на них чекала небезпека. Починаючи з XVI століття, не минало й року, щоб татари не здійснювали набігів на Україну. Роки з 1515 до 1671 позначені страшними набігами кочівників. Татари забирали в неволю десятки тисяч християн. Страшною була доля невільників: жінок і дітей віддавали багатіям для роботи та на втіху, чоловіків заковували в кайдани на галерах, і вони змушені були проводити все своє життя на лавці біля весла. Ось і стали козаки своєрідними прикордонниками, які попереджували людей про небезпеку й першими вступали в бій з людоловами.

Ведуча: Були й серед козаків люди, які згуртовували їх, вчили військовій справі, сміливо вели в бій – це козацькі ватажки.

4-й конкурс "Конкурс капітанів":

На аркуші написані прізвища та імена гетьманів Запорозької Січі. У вас є хвилина, щоб запам'ятати ці прізвища, а потім їх повторити.

Ведуча: Про козаків так писав французький історик П'єр Шевальє: "Мешканці України, які сьогодні всі називають себе козаками і які з гордістю носять це ім'я, мають гарну постать, бадьорі, міцні, спритні до всякої роботи, щедрі й мало дбають про нагромадження майна, дуже волелюбні й не здатні терпіти ярма, невтомні, сміливі й хоробрі... Мова козаків... слов'янська. Вона дуже ніжна і сповнена пестливих виразів та надзвичайно витончених зворотів".

5-й конкурс: "Продовж прислів'я...":

"Що буде, те й буде, а козак панщини робить не буде";

"Не той козак, що за водою пливе, а той, що проти води!";

"Як кущ розів'ється, то й козак розживеться";

"Коли козак у полі, то він на волі";

"Що там холод, коли козак молодий!";

"Щирий козак ззаду не нападає".

Ведуча: Ясною рисою вдачі козаків була їх добросердність, безкорисливість, щирість, вірність у дружбі, яка вельми високо цінувалася на Запоріжжі. А ще уславилися вони почуттям гумору. У вільний від походів час козаки любили, лежачи на животі, побазікати, послухати розповіді інших, а часом і затягнути козацьку пісню.

6-й конкурс на краще читання гумору:

Ведуча: Прислів'я говорить "Козак куди хоче, туди й скаче, ніхто за ним не заплаче". Але, на жаль, помилялися козаки, бо у кожного була мати, були й сестри, кохані, наречені, були й дружини, діти. Вони плакали, виряджаючи козаків на Січ, у похід, чекали роками їх повернення, а не дочекавшись – знову чекали... Вели без чоловіків домашнє господарство, ростили і виховували синів і знову проводжали їх услід за батьками. Проводам козаків, прощанню сина з матір'ю, хлопця з дівчиною, чоловіка з дружиною присвячено багато народних пісень та літературних творів. Серед найпопулярніших – "Гомін, гомін по діброві", "Їхав козак за Дунай", "За світ встали козаченьки".

Пошана до матері, до бабусі, до сестри, що мала місце в сімейному вихованні хлопця – майбутнього козака поступово переростала в пошану до дівчини, до майбутньої дружини. Це лицарство закоханого юнака з великою силою передано в українських ліричних піснях. Постійна відсутність чоловіка-козака, що пішов на Січ, у похід або загинув, сприяла формуванню в української жінки незалежного характеру. Про пошану до жінки в козацькі часи говорить її освіченість: більшість із них уміли читати і знали порядок церковних служб і церковні співи. Незалежності української жінки в козацькі часи могла позаздрити дворянка будь-якої європейської країни. Оспівуючи славу козацьку, не можна не згадати, що першими "фермерами" в Україні були козацькі "мадонни". Звідки б узялася ота козацька сила без них,

хліборобів-годувальниць? Почуття гідності та поваги, що оточували українську жінку в козацькі часи, сприяли тому, що вона глибоко усвідомлювала значущість власного народу і вітчизни. З часів Козаччини минуло більше ніж два століття. За цей час доля української жінки зазнала тяжких випробувань: кріпацтво, війни, голод, репресії. Але не втратила вона таких рис духовної краси, як доброта, милосердя, щедрість, вірність, працелюбність, дотепність, веселість, співучість. Придивіться уважніше до будь-якої дівчини чи жінки і побачите, що в кожній із них живе Роксолана і Маруся Чурай!

(Слово для привітання надається дівчатам)

А зараз голосуванням ми визначимо, хто матиме почесне звання "Отаман класу".

Ведуча: Чи не найвище цінували козаки дружбу! У військовому, повному небезпек і несподіванок, житті козак завжди потребував і цінував вірного товариша, який вчасно допоможе та захистить від біди. Існував навіть звичай побратимства, коли два козаки, зовсім чужі один одному, браталися. Вони йшли до церкви й в присутності священика давали «заповідальне слово» такого змісту: "Ми, що нижче підписались, склали цей заповіт перед Богом про те, що ми браття. І з тим, хто порушить братства нашого союз, той перед Богом відповідь хай дасть". Після клятви побратими власноручно робили позначки на заповідальному слові, слухали молитву, мінялись хрестами й іконами. Тричі цілувались і виходили з церкви рідними братами до кінця життя. В побратимів все було спільне: вони дарували одне одному коней, зброю. В походах бувало не з'їдять один без одного шматка хліба. В боях билися поруч і рятували один одного від смерті. Коли траплялось, що когось з побратимів хтось кривдив чи ображав, то інший зараз же ставав на його захист.

Бажаю вам, щоб звичай побратимства, дружби був святим у вашому класі, а також в вашому подальшому щасливому житті.

Список використаних джерел:

1. **Гладченко, О. М.** Нашому роду – нема переводу / О. М. Гладченко // Позакласний час. – 2012. - №17-18. – С.91-93.
2. **Грицик, М.** Дивосвіт бандури / М. Грицик // Позакласний час. – 2012. - №17-18. – С.124-127.
3. **Кириченко, О. В.** Козацька педагогіка / О. В. Кириченко. – Х.: Основа: Тріада +, 2008. – 192с.
4. **Крутько, С. М.** Українська кухня з давнини до сучасності / С. М. Крутько // Позакласний час . - 2009. - №17-18. – С.53-60.
5. **Світлак, С. Г.** Оживе дух козацький / С. Г. Світлак, Н. П. Горошко // Позакласний час. – 2012. - №17-18. – С.95-96.
6. **Стрелецька, Г.** Вийжджали козаченьки / Г. Стрелецька // Позакласний час. – 2012. - №17-18. – С.133-135.

Підготувала провідний бібліотекар

**Відділ культури і туризму Рокитнянської райдержадміністрації
Рокитнянська районна бібліотека для дорослих**

"Жменя сміху – всім на втіху"

(гуморина)

Зал прикрашений кольоровими кульками, на яких намальовано кумедні обличчя, з висловами: "Людського сміху боїться кожен, навіть той, хто вже нічого не боїться" (М. Гоголь); "Любиш жарти над Хомою – люби й над собою" (Народна мудрість).

Перед початком свята роздаються присутнім лотереї, на яких написані цифри, в кінці – проводиться розіграш та вручаються призи.

Ведучий:

У нас сьогодні в школі свято,
Гостей зібралось багато.
Ану ж на мене подивіться
І веселенько посміхніться.
Я так люблю веселий сміх,
Здоровий сміх, що гріє всіх!

Ведуча: Чи задумувався ти, чому саме в квітні, та ще й 1-го числа, святкують День сміху? А справа в тому, що 1 квітня, з точки зору науки, День нещасних людей. Згідно із церковним календарем в цей день народився Іуда. І Чорт також в цей день був зігнаний з престолу. А тому, хто народився цього дня, не буде щастить в житті. Незважаючи на ці передбачення, люди в цей день намагаються пожартувати один з одним, щоб посміятися. Ось така історія цього свята.

Ведучий: Кажуть, що День сміху вперше відсвяткували в Одесі, і що там в цей день – вихідний. Скажу по секрету, я відправив до одеситів лист, щоб довідатись, як це їм вдалося добитися. Було б непогано, щоб і ми відпочивали першого квітня.

Ведуча: Ну і що ж вони тобі відповіли?

Ведучий: Як кажуть в Одесі: "Ждіте ответа".

Ведуча: А може це й добре, що сьогодні немає вихідного і ми всі у школі і, що змогли зібрати в цій залі скільки сміхунів та витівників.

Ведучий: Французький письменник Віктор Гюго якось сказав: "Сміх – це сонце: воно проганяє зиму з людського обличчя". І справді, у сміху, як у сонця, тисячі променів і промінчиків.

Ведуча: На жаль, ці промінчики не завше досягають цілі. Подивися, навіть у День сміху, в залі чимало похмурих облич...

Ведучий: Я надіюсь, що ми зможемо жартами та дотепним словом їх розвеселити. І нехай не сподіваються, що хтось із них тихесенько відсидить наше святкове шоу!

Ведуча: Це точно! У нас для кожного знайдеться дотепний конкурс. Ми просто обожнюємо веселі жарти. Тож усміхніться, ми розпочинаємо наше веселе свято.

Ведучий: Зачекай! Нам потрібно обрати почесних сміхунів.

Ведуча: Навіщо?

Ведучий: Як навіщо? В будь-якій шоу-програмі серед глядачів знаходяться спеціально підготовлені люди, які в необхідних місцях починають голосно і заразливо сміятися, так, що іншим глядачам нічого іншого не залишається, як реготати разом з ними. І так, нам потрібні почесні сміхуни! Ану підкажіть нам хто тут у нас самий великий сміхун? Хто регоче на уроках? Хто давиться від сміху в шкільній їдальні? Хто не може утриматись, щоб не розсміятися на екзамені? Може самі признаються і вийдуть до нас?

(якщо добровольців немає, ведучі самі відбирають двох учнів)

Перш чим затвердити вас на посаду почесних сміхунів, перевіримо ваші здібності. Зараз я попрошу вас покажіть нам усмішку, яка була б достойна пензля Леонардо да Вінчі.

(учні посміхаються)

Чудово. А тепер покажіть як ви умієте сміятися. Засмійтесь так, щоб ваш сміх змусив посміхнутися усіх.

(учні сміються)

Молодці! Займіть будь-ласка почесні місця в залі.

Ведуча: Ну що ж, сміхуни у нас є і можемо починати свято...

Ведучий: Зачекай! Нам ще потрібні активні і веселі глядачі. Уяви собі, що буде, коли в залі сидітимуть сумні і сонні глядачі з кислими фізіономіями і мовчатимуть як партизани? Тому до сміху, який нам забезпечать наші почесні сміхуни потрібні ще й гучні оплески. В шоу-програмах все робиться по команді. Тому що є людина, яка керує глядачами, і сьогодні такою людиною буду я. Як тільки я буду піднімати праву руку вгору, ви, шановні глядачі, плещіть в долоні. І чим вище буде рука, тим гучніші ваші оплески. Домовились? Давайте поспробуємо (піднімає руку). Дякую, це те що треба!

Ведуча: Нарешті ми можемо розпочати наше свято.

Ведучий: Зачекай ще хвилиночку! Нам ще потрібен оператор, щоб зафіксувати для історії чарівні усмішки наших глядачів. Я прошу вийти до мене молоду людину, яка з дитинства мріє про цю цікаву професію (виходить учень). Ми вручаємо тобі новеньку сучасну відеокамеру.

(виносять і вручають "камеру", виготовлену з картону)

Я прошу нашого шановного оператора пройти з камерою по залі і зняти чудові усмішки наших глядачів.

(Оператор обходить залу з "камерою". Глядачі посміхаються, махають руками в "об'єктив")

Ведуча: Ну що ж, сміхуни у нас є, оператор є, і глядачі, потрібно сказати, відмінні, тоді запрошуємо всіх на нашу вулицю Сміху.

Ведучий: А вулиця наша – незвичайна. Тут трапляються веселі пригоди.

(по черзі виходять діти і розповідають анекдоти і цікаві історії)

- Сашко, а що це в тебе під оком?
- За культуру постраждав.
- Тобто?
- Я сказав Іванові, що тримати руки в кишенях не культурно.
- Правильно сказав.
- От він їх і витягнув.

- Василю, ти такий великий хлопець, а примушуєш маленького Петрика свій і твій портфелі нести.
- Це я його вчу допомагати старшим.

- Тату, де Альпи?
- Спитай, синку, у мами. Вона любить завжди все переставляти з місця на місце.

- Діду, ви були колись малим?
- Був.
- І це у вас за все життя тільки один зуб виріс?

- Мамо, навіщо воду в чайнику треба кип'ятити?
- Тоді мікроби гинуть.
- Значить ми чай з дохлими мікробами п'ємо?

- Ну, синку, ти вже доросла людина і дозволю тобі закурити!
- Дякую, але минуло два роки, як я кинув.

- Коли я був маленьким, був дуже розумним, почав ходити з 10 місяців!
- І ти називаєш себе розумним? Мене на руках носили до трьох років!

- Чому ти не на уроці? Перерва вже скінчилася.
- Я йду давати інтерв'ю директору.
- Інтерв'ю, на яку тему?
- Як я розбив скло в їдальні.

- Андрію, збирайся до школи!
- Мені сьогодні не треба!
- Як не треба? Адже сьогодні не свято?
- Так, але вчителька математики сказала, що тим, хто не зробив домашню роботу, у школі краще не показуватися.

(З'являються баба Параска і баба Палажка. Інценівка за твором І. Нечуя-Левицького)

Параска: Ой люди добрі! Що мені на світі божому робити? Не можна, не можна за лихими сусідами на селі вдержатись. Хоч зараз спродуйся, пакуйся – та й вибирайся на кубанські степи! Дав же мені Господь сусідів – нічого казати! Але ніхто мені так, не допик, аж до живих печінок, як та капосна баба Палажка Солов'їха!

Палажка: Люди добрі! Що мені на світі божому робити! Не можна мені через бабу Параску не то, що на селі вдержатися – не можна мені через неї на світі жити: набріхує на мене, судить мене по селі й по хуторах; як скажена собака бігає по дворах, по хатах та вигадує на мене таке, що купи не держиться. Збунтувала про мене весь мій рід... Уся рідня мене кляне, товче, як жиди Гамана. Я не знаю, що вже далі буде... Не можна мені вже на світі жити. Люди добрі! Благословіть мене швидко вмерти. Нехай мій гріх впаде на Парасчину душу.

Параска: Ой боже мій! Свята вона та божа! До церкви ходить, богу молиться, ще й других навчає! Прийде до церкви. Простелить хусточку та й б'є поклони в хусточку, певно, щоб не замазати свого лоба! А виходить з церкви, то згорне хусточку – мабуть, щоб зібрати свої поклони в хусточку та заховати у скриню. Знаємо, яка вона свята! Кожного року йде у Київ говіти на Великдень; щороку їсти паску на печерах... Йде в печери до Києва, то ходить по кутку, кланяється, з усіма прощається: "Простіть, Христа ради, в чому я винна!". А йде з Києва, то ще за селом роззявить рота, ладна всіх поїсти; ще за селом аж язика висолопить – та вже й ладна ляяться... На, тю-тю, попова сучко...

Палажка: Тьху на тебе чорнорота... Ой люди добрі! Чого тільки вона на мене не понабрівувала. Я сяка й така, і носата, і губата, і горлата, й задрипанка, і лиса, ще й до того відьма. Боже мій! Тільки до тебе здіймаю руки. Я собі молюся богу, а Параска бреше по селі, що я роблю чари. Чи в неділю, чи в свято йду до церкви та гляну, що мене нечисті руки, та й зайду до криниці й помию собі руки й ноги. А Параска бреше, що я біля криниці набираю землі, нашіптую та роблю чари!.. Якби я справді була відьма, я перше за все показала тобі, Парасю, свої чари біля твоїх воріт, а не біля криниці...

Параска: Ой ні, не можу... Хоч сьогодні пакуйся та й гайда на кубанські степи! Оце піду, нападу на свого Омелька – нехай продає вам землю й хату, бо далі не видержу. Такі капосні люди на кутку, що мені не можна зроду-віку на селі вдержатись: хоч і сьогодні гайда на кубанські степи!

Палажка: Параско, годі нам сваритися. А послухай, що я тобі розкажу. Ота Катерина, що Химчиній Орині двоюрідна Одарка та, що в пана Голохвастова у горничних, то таке розказувала, таке... (виходять).

(Інценівка за п'єсою М. Старицького "За двома зайцями")

Проня: (з відчаєм). Господи, чи все ж у мене на своїм місці? Чи помодньому? Ой, мамо моя, брансолета забула надіти!

(Біжить до шухляди й надіва)

Чи шалю, чи мантилю? Не знаю, що мені більш до лиця? Або, може, й те, й друге? Так! Нехай бачить! А книжки й нема. Коли треба, то як на злість! І певно знов занесла ота каторжна Химка до кухні, щоб пироги на листках саджати! Ось, слава Богу, знайшла якусь... Все одно! Ой, Господи, як у мене тіпається серце.

(Задумується, позираючи в дзеркало)

Як би його прийняти. Чи ходячи, чи сидячи, чи стоячи? Ні, краще лежачи, як наша мадам в пансіоні приймала свого любезного. *(бере книжку й лягає на диван)*. Ей, Химко!

Химка: Га!

Проня: Не гавкай. Зови панича.

Химка: Паничу, бариня лягли і просять.

Голохвастов: *(входить манірно: у капелюсі, рукавичках, і при палиці; тре часто руку об руку)*. Честь імею, за велике щастя, одрикамендуватись у собственнім вашім дому!

Нікого нету! Ні, Проня Прокоповна тут! *(одкашлює)* мой найнижчий поклон тому, хто в цьому дому, а пред усього вам, Проня Прокоповна! *(Про себе)*. Що вона, чи спить часом? *(Одкашлює дужче)*. Горю, палаю од щастя, і такого разного, милая мамзеля, што виджу вас, на собственнім полу... Проня. *(скинувши очі)*. Ах, це ви?! Бонджур! А я так зачиталась! Мерсі, што прийшли...

Голохвастов: *(витягує папіроску)* Звольте! Закуріть! *(Проня закурює, Голохвастов курить і озирається)*

Проня: Ваша папіроска шкварчить.

Голохвастов: Ето вгруді моєї-с!

Проня: Чого?

Голохвастов: Од любви!

Проня: Ах, што ви!

Голохвастов: То есть тут нутре у меня такая стремительность до вас, Проня Прокоповна, што хоч крізь огонь готов пройтись! *(виходять)*.

Ведучий: Наше свято не може обійтись без музичних номерів. А оскільки грошей великих у нас не має, то запросити відомих виконавців ми не змогли. Але хіба серед нас немає талантів? Я переконаний що є!

На сцену запрошуємо трьох співаків. *(Виходять троє учнів)*. Хто ж успішніше справиться із завданням цікаво буде подивитися. А завдання таке: будуть звучати пісні і під фонограму, одному із вас потрібно буде зобразити відомого виконавця, а в цей час два інших учасники зображають танцювальну групу.

А тепер уважно послушайте, яких виконавців вам потрібно буде показати *(називає виконавців)*. Даю вам пів хвилини для того, щоб ви визначились, хто кого зображає.

А вас, шановні глядачі, я прошу підтримати наших співаків. І так, дорогі друзі, для вас співає _____ *(звучить фонограма, учень зображає відомого виконавця)*.

Ведуча: Ви чуєте гудок потяга? Це до нас приїхала заслужена провідниця всіх залізниць Верка Сердючка. Зустрічаймо! *(звучить фонограма).*

Ведучий: На сцену запрошується _____ *(звучить фонограма)*

Ведуча: Як ви переконалися, не святі горшки ліплять. Наші учасники чудово справилися із завданнями. Дякуємо їм. *(Під оплески учасники покидають сцену. Виходить ведучий із чарівною паличкою).*

Ведучий: Я сьогодні чарівник. Я можу зачарувати будь-кого, і він не зможе повторити за мною три простих фрази. *(Викликає бажуючого, "зачаровує" його: робить руками рухи над головою, промовляє чарівні слова).*

Повторюй фрази:

1. У нас дуже весело *(повторює)*
2. Дівчата сміються, а хлопці – ні *(повторює)*
3. Неправильно сказав *(гравець губиться і не повторює третьої фрази)*

Ведуча: А зараз свої унікальні здібності провидця продемонструє наш учень *(називає прізвище. Учень виходить на сцену, присутні зустрічають його оплесками).*

Для демонстрації цього видовища нам потрібні троє бажуючих. *(На сцену виходить троє дітей).* Зараз ми зав'яжемо очі нашому провидцю, повернемо його обличчям до зали, а хтось із вас, шановні глядачі, будь-кому з цих трьох дітей дасть в руки цю крихітну іграшку. Наш провидець безпомилково визначить, в кого саме знаходиться іграшка. *(Коли провидець йде визначати, в кого іграшка, ведуча розв'язує йому очі і непомітно нахилиє голову в бік тієї дитини, котрій дали іграшку, якщо іграшку дали середній дитині – не нахилиє голови. Фокус можна повторити декілька разів).*
(Виходить ведучий із склянкою води і капелюхом)

Ведучий: Я можу побитися з будь-ким об заклад, що вип'ю воду з цієї склянки, котра накрита капелюхом, навіть не торкаючись його. Чи є бажуючі побитися зі мною об заклад? *(Викликає бажуючого. Ведучий низько нахилиється над капелюхом, роблячи вигляд, що п'є воду).* Ну от і все! Ну що, ти згоден, що я переміг? *(гравець не згоджується і піднімає капелюха, в цей час ведучий випиває із склянки воду).* Ну що, я ж казав, вип'ю воду, не піднімаючи капелюха і випив. *(Гравець повертається до зали)*
(Виходить учень з торбинкою на плечі і читає вірш)

Торбинка сміху

За смішинкою смішинка
Клав я в писану торбинку,
Вішав торбу на горіх:
Сміх – здоров'я,
Сміх – для всіх.
На шкапині злодій їхав,
Викрав сміх з торбини сміху
І сміявся сам-один
Безупинну 100 годин.

Та чи довго статись лиху
Від украденого сміху! -
Крадія-жадною
Заколело у боку.
За смішинкою смішинку
Знов складаю я в торбинку.
До торбинки поспішіть –
Хай торбинка посмішить!
Сміх – здоров'я,

Сміх – для всіх,
Посміятися не гріх,
Регочить собі нівроку,

Тільки, цур –
Не на уроці!..

Ведуча: А тепер давай і ми заглянемо в нашу торбинку сміху. *(Учні виконують гуморески)*

Дядько в Києві

Їде дядько по Києву,
Довкіл розглядає,
Скрізь реклами іноземні –
Дядько їх читає.
Навіть назви магазинів
Звуться по-чужому,
То ШОП, то БЛЦ, то ще якимсь,
Хтозна по якому.
Мчать машини вулицями –
Японські, німецькі,
А в машинах хлопці дужі, браві,
молодецькі.
Тротуаром народ валить
Різнокольоровий,
І не чути поміж нього
Вкраїнської мови.
Ішов дядько так довгенько,
Потім зупинився,
Задумався й пита себе:
Де я опинився?
Ніби ж їхав до Києва,
У гості до сина,
А виходить, невідома
Це якась країна.
Й раптом дядькові на серці
Аж погано стало:
Не дай, Боже, це його
НЛО украло?
І тепер він у космосі, на якійсь
планеті,
Тяжко буде жить без нього
Дружині Секлеті.
Чухнув дядько потилицю –

Отакому статись!
І вирішив: треба, мабуть,
В когось розпитати.
Одного спитав, другого,
Руками розводять,
Ні бельмес, мовляв, не знаю,
І мовчки відходять.
Значить все, – подумав дядько, –
Й гірко йому стало,
На планеті, на якійсь він,
Отже, все пропало.
Аж ось іде один чорний
В квітчастім халаті,
І вирішив бідний дядько
ще в нього спитати.
- Чоловіче, скажіть, де я? –
І від страху мліє.
Чорний спинивсь, усміхнувся:
- Ві-і у хорот Кієф.
Відлягло на серці в дядька:
Слава тобі, Боже!
І дякує африканцю:
Спасибі, небоже.
А сам хита головою:
До чого дожитья,
чужоземна скоро стане
Вкраїнська столиця.
Й захотів дядько гукнути:
- Схаменітья, люди!
Це ще є лише початок,
А що далі буде?

(Іван Кирій)

Неперевершена коза

В клубі лекція збудила
Справжній інтерес,
В ній ішлося про науку,
Про її прогрес:
Як створилися алмази,
Ті, що ріжуть сталь,
Як з дешевої породи
Робиться кришталь.
Як тканини фабрикують
З різного сміття,
Як наука прикрашає
Побут і життя.

- А скажіть, - спитала баба, -
Чи зуміли б ви
Молока зробити глечик
З лантуха трави?
- Ні, - признався лектор чесно, -
В хімії у нас
Для подібних перетворень
Не настав ще час.
- Отаке! – сказала баба, -
Ходять, як тузи,
А не можуть перевершити
Простої кози.

(П. Глазовий)

Синок-математик

До батьків, до Яблунева,
В рідну хату і садок
З Політехніки зі Львова
Гостювать прибув синок.
На обід прибув, до речі
(Стіл накрили в акурат!).
Мати вийняла із печі
Двоє смажених курчат.
Батько всім налив чарчини,
Більшу, звісно, дав синку.
- А яку науку, сину,
Ти навчаєш там? Яку?
Син підняв до стелі руку:
- Мудрість, тату! Висота!
Не збагнуть вам ту науку,
Ви ж, пробачте... темнота!
Ось курчата ці: фактично
Двійко тут, хоч як бери.
А візьми математично
Помудруй – і вийде три!
- Не мели дурницю синку!... -
(І, як видно, розізлив).
Той схопивсь: - Одну хвилинку!... –
Щось помножив, поділив...
- Ось вам, - каже, рівно троє.
Доказ точний і ясний!..

І промовив до старої
Сивий батько мовчазний:
- Якщо так виходить в Петі,
Будуть двоє ці для нас,
Він хай їсть оте вже, третє!
Всім по одному якраз!

(С. Олійник)

Ведучий: А чи є такі математики в нашій школі?

Ведуча: Давай перевіримо! На сцену запрошую найкращого математика 5 класу. *(Виходить учень)*. Наша гра називається "Весела лічба". Називаючи числа від одного до 20, говори "Не зіб'юся з дороги" замість тих, що діляться на три. Готовий. Тоді почали. *(учень рахує)*.

Ведучий: По-моєму наше свято пройшло чудово. І на закінчення нашої зустрічі...

Ведуча: Зачекай хвилинку. Ми забулися про лотерею. Ті, хто перед початком свята придбали лотерейні квитки з нетерпінням чекають розіграшу.

Ведучий: Ну, що ж, тоді лохотрон на сцену! *(Учень виносить трилітрову банку з талончиками. Ведуча витягує талончик, зачитує номер. Учасник свята, який придбав з таким номером лотерейний квиток виходить на сцену. Ведучий зачитує і вручає відповідний приз)*.

1. Літальний апарат *(повітряна кулька)*
2. Фіксатор думки *(олівець)*
3. Рюкзак "універсальний" *(поліетиленовий пакет)*
4. Хочу все знати *(газета)*
5. Приємного апетиту *(бублик)*
6. Мрія кожної дівчини *(квітка)*
7. Предмет першої необхідності учня *(ручка)*
8. Запчастини до кросівок *(шнурки)*

Ведуча: Кажуть, що одна хвилина сміху і доброго настрою продовжує життя людини на цілу добу. Задумайтесь, про те скільки днів, а може і місяців життя ви сьогодні придбали!

Ведучий: Даруйте один одному щирі і добрі усмішки. І не тільки першого квітня!

Ведуча: Вони нічого не коштують, але багато дають.

Ведучий: Вони збагачують тих, хто їх отримує .

Ведуча: І при цьому не збіднюють ті, хто їх дарує.

Ведучий: Вони тривають мить, а в пам'яті залишаються на завжди.

Ведуча: Смійтеся друзі із себе, з усіх

Смійтеся дзвінко, повірте. не гріх.

Хай усмішка завжди на обличчі сяє

І в будні , і в свята вона не зникає.

Разом: Смійтеся на здоров'я!

Підготувала
Хілініч Г. І., провідний методист ЦРБ

Відділ культури і туризму Вишгородської райдержадміністрації
Відділ методичної та бібліографічної роботи
"Берегиня українського духу"
(літературний вечір)
(до 80-річчя від дня народження Ліни Костенко, української поетеси,
журналіста, правозахисника)

Обладнання: Книжкова виставка "Берегиня українського духу"
Стіл, вишитий рушник, портрет Ліни Костенко

Читець:

Ти знов прийшла, моя печальна музо,
Не бійся, я не покладаю рук.
Пливе над світом осінь, мов медуза,
І мокре листя падає на брук.

А ти прийшла в легесеньких сандаликах,
Твій плащик ледь прип'ятий на плечі.
О, як ти йшла в таку негоду здалеку!
Така одна-однісінька вночі!

Ти де була у Всесвіті чи в Спарті?
Яким вікам світилася в імлі?
І по якій несповідимій карті
Знаходиш ти поетів на Землі?

Ти їм диктуєш долю, а не вірші.
Твоє чоло шляхетне і ясне.
Поети ж є і кращі, й щасливіші.
Спасибі, що ти вибрала мене.

Ведучий: Не завжди випадало Україні мати поетів рівних епох: Шевченко, Франко, Леся Українка... Цю велику трійку національних геніїв продовжила наша сучасниця Ліна Костенко, 75-річчя з дня народження якої ми святкуємо 19 березня. Ліна Костенко – не просто геніальний поет. Це – складна, щедра на добро, спрагла до щастя і волі українська душа. Це – нові теми, образи, трагедії і гармонії, властиві українській землі, але співзвучні загальнолюдським. У Ліни Василівни Костенко є прекрасні вірші про природу, любов, філософська лірика, історичні романи у віршах, поеми. Але завжди головний герой – рідна Україна, гідна частка людства і світу.

Читець:

"Буває, часом сліпну від краси,
Спинюсь, не тямлюсь – що воно за диво, -
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чисто, незрадливо,

Усе, як є – дорога, явори,
Усе моє, все зветься – Україна.
Така краса – високе і нетлінне,
Що хоч спинись і з богом говори".

Ведучий: Народилася Ліна Костенко 19 березня 1930 р. у м. Ржищеві на Київщині. Батьки майбутньої поетеси – високоосвічені порядні люди – вчителювали. Батько знав 12 мов, викладав мало не всі предмети. Містечко Ржищів мало давню історію, було свідком багатовікової боротьби українського народу за волю. Його схили пам'ятали народні повстання під проводом Гуні і Павлюка, не раз споряджали своїх козаків у походи Богдана Хмельницького. Про це допитливий дівчинці розповідав батько. І саме тут, в оповитому старовиною місті, навчалася маленька Ліна "слухати голос віків", рано почала писати вірші.

У роки сталінських репресій сім'я Костенків зазнала суворих переслідувань. Батька оголосили ворогом народу, 10 років він провів у концтаборах. Заарештували за те, що був українським інтелігентом, що багато знав і розумів.

В 1936 році сім'я переїхала до Києва. Тут Ліна Костенко закінчує середню школу, починає навчатися у педагогічному інституті. Разом з іншими поетам-початківцями відвідує літературну студію. В 1951 році залишає навчання, витримує дуже вимогливий творчий конкурс і стає студенткою Московського літературного інституту. Це був єдиний на ті часи навчальний заклад, в якому здобували освіту майбутні майстри художнього слова.

Інститут закінчила з відзнакою в 1956 році повернувшись до Києва. Це були складні часи. 1953 рік – смерть Сталіна, роки, які в народі називали "хрущовською відлигою". Культ особи Сталіна відходив у минуле, але на Україні цей процес гальмувався. Тут не було того духу вільнодумства, який Ліна Костенко відвідувала в Москві. Але ті, хто стежив за літературним процесом, відчули, що в поезію прийшла неабияка творча особистість. Вона не творила славу вождям, не прославляла червоні дати календаря і не оспівувала щасливе життя у країні, яке буде світле майбутнє.

Вихід кожної книжки вдавався поетесі дуже нелегко: 16 років її твори були під забороною. Щоб домогтися виходу своїх збірок у незіпсованому вигляді, вона двічі оголошувала голодування, роками жила у важкій матеріальній скруті. Але не скорилася, постала перед читачами поетом чистим, мислячим, самобутнім, поетом для епохи.

У вірші "Доля" Ліна Костенко чітко виголосила свою літературну і громадянську позицію.

Читець:

Наснився мені чудернацький базар:
Під небом, у чистому полі,
Для різних людей,
Для щедрих і скнар,

Продавалися різні Долі.

Одні були царівен не гірш,
А другі – як бідні Мін'йони.
Хто купляв собі Долю за гріш.
А хто – і за мільйони.

Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто – золотом золотим.
А дехто – вельми сумнівним.

Долі – ворожки, тасуючи дні,
До покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.

Я глянула їй в обличчя смутне,
Душею покликала очі.
- Ти все одно не візьмеш мене, -
- Сказала вона неохоче.

- А може, візьму?
- Ти собі затям,
- Сказала вона суворо. –
- За мене треба платити життям,
А я принесу тобі горе.

- То хто ж ти така?
Як твоє ім'я?
Чи варта такої плати?
- Поезія – рідна сестра моя.
Правда людська – наша мати.

І я її прийняла, як закон.
І диво велике сталося:
Минула ніч. І скінчився сон.
А Для мені зосталась.

Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться –
У мене жодних претензій нема
До Долі – моєї обраниці.

Ведучий: Майже два тисячоліття існує в літературі і мистецтві жанр пасторалі. Особливо він був розповсюджений у Західній Європі в епоху Відродження. Пасторальні пісні пробував писати Григорій Сковорода. Чарівна природа, пастухи і пастушки співають, граються, копають. Мир і благодать панує між ними. "Пастораль ХХ сторіччя" – так назвала свій вірш Ліна Костенко. У стародавніх пасторалях – життя, поезія, кохання. Тут – смерть жахлива, страхітлива.

Читець: Як їх зносили з поля!

Набрякли від крові рядна.

Троє їх, пастушків. Павло, Сашко і Степан.

Розбивали гранати. І ніяка в житті Аріадна

Вже не виведе з горя отих матерів. А степам

Будуть груди пекти ті залишені в полі гранати,

Те покиддя війни на грузьких слідах череди.

Отакі вони хлопці, кирпаті сільські аргонавти,

Голуб'ята, анциболи, хоч не роди!

Їх рвонуло навідліг. І бризнуло кров'ю в багаття.

І несли їх діди, яким не хотілося жить.

Під горою стояла вагітна, як поле, мати.

І кричала та мати: - Хоч личко його покажіть!

Личка вже не було. Кісточками, омитими кров'ю,

Осміхалася шия з худеньких дитячих ключиць.

Гарні діти були. Козацького доброго крою.

Коли зносили їх, навіть сонце упало ниць.

Вечір був. І цвіли під вікнами мальви.

Попід руки держала отих матерів рідня.

А одна розродилась, і стала ушосте – мати.

А один був живий. Він умер наступного дня.

Ведучий: Теплою милосердя, клопотами про людину, про її невгамовність, високу місію на землі й позначений вірш "Життя іде і все без коректур". Чиста та відверта сповідь поетеси.

Читець:

Життя іде і все без коректур.

І час летить, не стишує галопу.

Давно нема маркізи Помпадур,

І ми живем уже після потопу.

Не знаю я, що буде після нас,

В які природа убереться шати.

Єдиний, хто не втомлюється, - час.

А ми живі, нам треба поспішати.

Зробити щось, лишити по собі,
А ми, нічого, - пройдемо, як руди.
Життя іде і все без коректур,
І як напишеш, так уже і буде.

Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
Не бійся смутків, хоч вони як ріки.
Людині бійся душу ошукати,
Бо в цьому схибиш – то уже навіки.

Ведучий: У поетеси Ліни Костенко – загострене розуміння краси. На принципах краси будується її етична позиція, краси всього духовного і матеріального в цьому світі: краси природи, краси слова, краси думки, краси почуттів, краси вчинку.

Читець:

Вечірнє сонце, дякую за день!
Вечірнє сонце, дякую за втому,
За тих лісів просвітлень Едем,
І за волошку в житті золотому.

За небо в небі, за дитячий сміх
За те, що можу і за те, що мушу!
Вечірнє сонце, дякую за всіх
Котрі нічим не осквернили душу.

Читець:

Шипшина важко віддає плоди,
Вона людей хапає за рукава,
Вона кричить: - Людино, підожди!
О, підожди, людино, будь ласкава!

Не всі, не всі, хоч ягідку облиш!
Одна пташина так мене просила!
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш,
І просто – осінь щоб була красива.

Ведучий: Краса душі, краса любові. Це велика людська сила. І подарувала їх людству жінка. Російський письменник Максим Горький сказав: "Від любові до жінки народилося все прекрасне на землі".

Любов героїнь Ліни Костенко – це симфонія почуттів. Свято. Полон. Шаленство. Наслання. Хвороба. Сон. Чаклунство. Це самозреченість і відчай, втіха і смуток, беззахисність і сил, розчарування і ніжність, співзвучність двох душ, які озиваються назустріч одне одній.

Читець:

Осінній день березами почавсь.
Різьбить печаль свої дерево ритми.
Я думаю про тебе весь мій час
Але про оце не треба говорити.

Ти прийдеш знов. Ми будемо на "ви"
Чи ж неповторне можна повторити?
В моїх очах свій сум перепливи,
Але про це не треба говорити.

Хай буде так, як я тобі велю,
Свій будень серця будемо творити.
Я вас люблю, о, як я вас люблю!
Але про це не треба говорити.

Читець:

Нічого такого не сталося.
Бо хто ти для мене? Сторонній.
Життя саталось, саталось,
Гіркими нитками іроній!
Життя саталось, саталось...
Лишився клубочок болю.
Нічого такого не сталося –
Ти просто схожий на долю.

Читець:

Світлий сонет
Як пощастило дівчинці в сімнадцять,
В сімнадцять гарних, неповторних літ!
Ти не дивись, що дівчинка сумна ця.
Вона ридає, але все як слід.

Вона росте ще, завтра буде вишенька.
Але печаль приходиться завчасу.
Це ще не сльози – це квітуча вишенька,
Що на світанку струшує росу.

Вона в житті зіткнулась з неприємністю і
Хлопчина їй не відповів взаємністю.
І то чому: бо любить іншу дівчину,
А вірність має душу неподільчиву.

Ти не дивись, що дівчина сумна ця,
Як пощастило дівчинці в сімнадцять!

Читець:

Надумано, нагадано забігла в глухомань,
Де сосни пахнуть ладаном
В кадильницях світань.
Де вечір пахне м'ятою,
А ж солодко джмелю.
А я тебе, а я тебе, а я тебе люблю!
Ловлю твоє проміння
Крізь музику беріз
Любов до оніміння, до стогону, до сліз.

Ведучий: Світлою і водночас трагічною постаттю ввійшла в нашу історію легендарна поетеса – співачка з Полтави Маруся Чурай. Про неї написані повісті, п'єси, поеми. Роман у віршах "Маруся Чурай" – найбільший за обсягом твір Ліни Костенко. Він змальовує події далекої історії за часів Богдана Хмельницького. Зелена Полтава, пагорби, долини, хатини над Ворсклою, де жила дівчина з таким поетичним обдаруванням. Триста років живуть написані нею пісні про Гриця, про славних лицарів українських, які збираються в похід боронити неньку – Україну, про зелений барвінок та про козаченька, який подався за Десну. Твір про далеке минуле і цілком сучасний, бо звучать у ньому й такі проблеми, які хвилюють нас сьогодні.

Читець:

Це дівчина не просто так, Маруся.
Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа.

Коли в похід виходила батава, -
Її піснями плакала Полтава.

Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні.

Звитяга наша, муки і руїни
Безсмертні будуть у її словах.
Вона ж була як голос України
Що клекотів у наших корогвах!

Вона піснями виспівала душу.
Вона пісні ці залишає нам.

Ведучий: У 1987 році Л. Костенко за роман "Маруся Чурай" було вручено Державну премію ім. Т. Шевченка. На честь 70-річчя з дня народження у 2000 році, за визначний вклад у розвиток літератури та громадську діяльність її було нагороджено орденом Ярослава Мудрого.

Ліна Костенко належить до обраного кола кращих поетів сучасності. В 1990 році в США відбувся Всесвітній конгрес "Ліна Костенко – поет і мислитель", а в 1994 році за збірку поезій "Інкрустації", видану італійською

мовою, їй присуджено премію ім. Франческо Петрарки, якою відзначають твори видатних письменників сучасності. Покликання поезії Л. Костенко – в Людині будити Людину. І сьогодні вона продовжує творити. Творить, щоб майбутня Україна увійшла в світ з повними відрами духовних скарбів, якими міряється гідність і місце будь-якої нації в сім'ї народів землі.

Читець:

В її очах горить святий вогонь,
А серце слів мелодію складає.
Небесний пил приніс тепло долонь,
З тендітних вій перлини опадають.

Пливуть роки, та ще земне ім'я,
Я пронесу через життєві битви.
Костенко Ліна... Святосте моя!
Костенко Ліна... Ви – моя молитва.

Ведучий: На цьому наш захід закінчується. Дякуємо всім за увагу, за участь в сьогоднішньому святі. Запрошуємо Вас ознайомитися з книгами Ліни Костенко, представленими на книжковій виставці "Берегиня українського духу".

**КНИЖКОВА ВИСТАВКА:
«БЕРЕГИНЯ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ»**

Я вироста у садах,
де груші виростили теплі;
і курявою лист пропах,
і соковиті пахли стебла.

(Ліна

Костенко)

1. Твори Л. В. Костенко;
2. Публіцистика Л. В. Костенко;
3. Життєвий і творчий шлях Л.В. Костенко;
4. Вивчення окремих творів Л.В. Костенко у школі;
5. Вірші, присвячені Л.В. Костенко;
6. Рецензії на окремі твори.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА :

ТВОРИ ЛІНИ КОСТЕНКО :

1. **Костенко, Л.** Вибране [Текст] / Ліна Костенко . – К . : Дніпро, 1989. - 559 с.
2. **Костенко, Л.** Берестечко [Текст] : істор. роман / Ліна Костенко . – Вид. 2-ге. - Львів : Каменяр, 2006 . - 170 с.

3. **Костенко, Л.** Поезії [Текст] / Ліна Костенко // Поезія : Ліна Костенко, Олександр Олесь, Василь Симоненко, Василь Стус . – Вид. 2-ге, доп. – К.: Наук. думка, 2000 . – 272 с. : портр. – (Б – ка школяра) .
4. **Костенко, Л.** Маруся Чурай [Текст] : посібник для 11 кл. / Ліна Костенко; авт. – уклад. В. О. Казакова . – Х. : Ранок, 2002 . – 64 с.
5. **Костенко, Л.** Вибрані поезії [Текст] : навч. посібник – хрестоматія / Ліна Костенко . – Кіровоград : « Степова Еллада», 1999 . – 319 с.

ТВОРИ ПРО АВТОРА:

1. **Бернадська, Н. І.** Українська література 20-го століття [Текст] : навч. посібник для старш. та вступн. до вищих навч. закл. / Н. І. Бернадська . – Вид. 3 – те, стереотипне . – К. : Знання-Прес, 2006 . – 271 с. – із зм. : [Ліна Костенко] – С. 207 - 218 .
2. **Бондаренко, Ю.** Зіставлення художньо-історичного мислення письменників на уроках літератури [Текст] : на матеріалах творів про Марусю Чурай / Ю. Бондаренко // Укр. мова та літ-ра в середн. шк. - 2005. - №2 . – С. 30.
3. **Волга, Л.** І самоіронія, і сум, і біль [Текст] : письменницький доробок Ліни Костенко / Л. Волга // Урядовий кур'єр. - 2005 . – 30 березня. – С. 9.
4. **Крізь терни до зірок !** [Текст] : [Ліна Костенко] // Голос України . - 2007 . – 8 грудня . – С. 12 – 13 . – (Великі імена України).
5. **Література України** [Текст] : фольклор, літописи, [історія Русів], література 17 – 18 – го ст., література 19 – 20 –го ст., [розстріляне відродження], письменники діаспори : [для серед. шк.. віку] . – Х.: Фоліо, 2006 . – 319с. - Із зм.: [Ліна Костенко]. – С. 255-256.
6. **Олійник, Р.** Хронотоп як ключ до розуміння історичної поеми Ліни Костенко «Берестечко» [Текст] / Р. Олійник // Всесвітня літ-ра в загально-освітній школі. - 2005. - №7 . – С. 10 .
7. **Панченко, В.** Самотність на верхів'ях [Текст] : поезія Ліни Костенко в часи «відлиги» і «заморозків» / В. Панченко // Диво слово. – 2005. - №3. - С. 54.
8. **Поэт духовной суверенности** [до вихода книги о Л. Костенко «Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних »] : цветы от Е. Маланюка дошли до Лины Костенко через годы и океаны // Киевские ведомости. - 2005 . – 14 июля . – С. 10.
9. **Салига, Т.** «Віддайте мені дощ. Віддайте мені тишу» [Текст]: [«Вольтова дуга» слова Ліни Костенко] / Тарас Салила // Літ. Україна . – 2008 . – 17 лип. - С. 5.
10. **Усі українські поети** [Текст]: (за шк. програмою), біографічний нарис , літературно – художній огляд , література для додаткового користування , термінологічний словник, літературознавчі матеріали. – Х. : ПП [Торсінг плюс], 2008 . - 447 с.- Із зм. : [Ліна Костенко] – С. 119 – 128.

11. "Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа" : літ. – муз. композиція за романом Л. Костенко «Маруся Чурай» // Дивослово. – 2008. - №11 . – С. 27-29.

Відділ культури і туризму Виконавчого комітету

**Славутицької міської ради
Централізована бібліотечна система**

Славутицький Бібліотечно - інформаційний Центр

для дітей та юнацтва

Мово наша натхненна й крилата

(Бібліографічний покажчик до міжнародного Дня рідної мови)

Бібліографічний покажчик містить посилання на книжкові, періодичні, Інтернет – видання, що зібрані в Бібліотечно-інформаційному Центрі для дітей та юнацтва, які допоможуть допитливому читачеві знайти інформацію про неоціненне значення рідної мови для духовного існування народу і нації, дізнатися про здобутки вітчизняної мовознавчої науки, про цікаві факти з історії української мови та деякі її особливості, багато посилань присвячено мовознавцям, письменникам, які зробили свій внесок в розвиток нашої мови. Матеріал згуртовано за розділами в алфавітному порядку. Бібліографічний покажчик розрахований на широке коло читачів.

*“Мужай, прекрасна наша мово,
Серед прекрасних братніх мов,
Цвіти над світом веселково,
Як мир, як щастя, як любов.”*
(М. Рильський)

"Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. У мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання. Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона відтворюється в певній культурі, в певній традиції. І поки живе мова – житиме народ як національність", - так писав відомий український освітянин І. Огієнко.

Кілька мільярдів людей, що живуть на землі, користуються 2500 мовами. Споріднені мови, схожі між собою за граматиною, лексичними елементами та у звуковій системі, об'єднані в мовні сім'ї. Українська мова належить до слов'янської групи мов. Вона виникла на основі спільнослов'янської мови і є одним з відгалужень індоєвропейської мовної

сім'ї, а в середині I тисячоліття розпалася на три мовні групи, які в свою чергу поділилися на 13 мов слов'янських народів.

Українська мова поділяється на три діалектні групи: південно – східну (середньодніпровські, слобожанські та степові говірки); південно-західну (волинсько-подільські, галицько-буковинські, карпатські говірки); північну (лівобережні, правобережні, волинсько-подільські говірки).

Історичний шлях кожного регіону наклав своєрідні мовні риси на базову слов'янську основу української мови, яка ще й досі йде шляхом нескінченного розвитку. Мова, крім того, поділяється на розмовну народну та писемну літературну. Саме живі народні говірки є могутнім стовбуром, на якому зроста писемна літературна мова.

В основі сучасного письма лежить абетка, створена слов'янськими просвітителами Кирилом та Мефодієм у 863 році. Це була перша слов'янська абетка, яка набула поширення в межах Київської Русі після прийняття християнства (988 р.). Кириличний алфавіт складався з 43 літер. Він видозмінився протягом століть, але не суттєво. Сучасний український алфавіт складається з 33 літер.

Другий етап розвитку писемної мови України пов'язаний з періодом Гетьманщини (XVI – XVI ст.). Безцінний внесок у розвиток мови того часу внесли Мелетій Смотрицький, який клав підручник "Грамматіки славенскія правильное синтаграма" (1619 р.), і Памва Беринда, видатний діяч української культури і освіти, один із зачинателів української літературної поезії.

Сучасна літературна мова веде свій відлік з 1798 року. Її родоначальником став Іван Котляревський, видатний український драматург і письменник. Першим класичним твором, написаним живою українською мовою, стала його славнозвісна "Енеїда". А почесне ім'я "батька української прози" здобув видатний прозаїк Григорій Квітка-Основ'яненко. Його кращі драматичні і прозові твори одними з перших представляли українську літературу європейським читачам.

Українська мова, як розмовна, так і писемна, розвивалася за тяжких історичних умов. Протягом століть постійного гноблення та невизнання вона встояла лише завдяки глибокому народному корінню і самосвідомості нації. 173 рази українську мову було заборонено публічними і таємними наказами. Українські стародруки палали на вогнищах за наказом царя Олексія Михайловича (1627 р.). Історичній мові народу було відмовлено в праві на існування. Відома сумнозвісна цитата одного з наказів міністра внутрішніх справ Валуєва про те, що "никакого малороссийского языка не было, нет и быть не может, и наречие их, употребляемое простонародьем, есть тот же русский язык, только испорченный влиянием на него Польши".

Після революції 1905 року, а також Лютневої і Жовтневої 1917 року почався широкий рух щодо українізації освіти, видавничої справи і державного апарату.

Рух українізації був різко припинений постановою ЦК КП(б). У 1933 році почалися масові арешти, репресії і знищення діячів культури за обвинуваченням в націоналізмі і сепаратизмі. В період 1933-1941 рр. було заарештовано і страчено майже 80% української інтелігенції. З 1938 року почала впроваджуватись політика пріоритету російської мови як мови міжнаціональної. Однак ні культура, ні мова України не загинули. Нині держава виробляє власний курс національної політики, в тому числі і мовної. 29 жовтня 1989 року Верховна Рада прийняла "Закон про мову". Велика робота по впровадженню його в життя, в першу чергу, спрямована на пропаганду української культури та мови. Вона поступово стає складовою життя української нації і держави взагалі. З цього приводу влучено висловився Ю. Богуцький: "Душа кожної людини повинна розкритися, пестити в собі українське слово, якої б національності ти не був, якщо ти громадянин України. Є українська держава – є українська мова". А поки жива мова – живий український народ.

Історія мови і письма:

1. **Бабич, Н. Д.** Історія української літературної мови: Практичний курс / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1993. – 376 с.
2. **Буквиця моя** // Барвінок. – 2004. - № 11. – С. 2-3.
3. **Висоцький, С.О.** Писемність. Освіта : Історія української культури. У 5 т. Т.1. Розділ 9. Київська Русь / С. О. Висоцький. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 711-726.
4. **Ісаєвич, Я. Д.** Мовний код культури. Виникнення і розвиток української мови. Багатомовність середньовічної культури. Мова друкованих видань: Історія української культури у 5 т. Т.2. Розділ 1. Передумови й основні напрямки розвитку культури / Я. Д. Ісаєвич. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 189-204.
5. **Ісаєвич, Я.Д.** Початки кириличного друкарства. Друкарня Ш. Фіоля. Франциск Скорина та його послідовники : Історія української культури у 5 т. Т.2. Розділ 3. Культурне життя в другій половині XV – першій половині XVI ст. / Я. Д. Ісаєвич. — К.: Наук. думка, 2001. – С. 401-413.
6. **Ляхоцький, В.** Слов'янська азбука і мова: Історичний календар: 1997 / В. Ляхоцький. – К., 1996. – С. 195-196.
7. **Мозирський, В.** Якою мовою розмовляли трипільці? Чи наявна прадавня українська лексика в мовах Європи / В. Мозирський, О. Маловічко // Українська культура. – 2004. - № 2-3. – С. 27-28.
8. **Москаленко, М.** Абетка слов'янських духовних джерел / М. Москаленко // Журавлик. – 2002. - № 11. – С. 8.
9. **Національна мова і культура** // Україна: Дитяча енциклопедія. – Харків: Фоліо, 2003. - С. 229-255.
10. **Німчук, В. В.** Літературні мови Київської Русі: Історія української культури у 5 т. Т.1. Розділ 9. Київська Русь / В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 694-707.

11. **Німчук, В. В.** Мова . Історія української культури у 5 т. Т.1. Розділ 9. Київська Русь / В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 683-693.
12. **Німчук, В. В.** Мовознавство. Історія української культури у 5 т. Т.1. Розділ 9. Київська Русь / В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 708-710.
13. **Німчук, В. Д.** Українське мовознавство. Історія української культури у 5 т. Т.3. Розділ 5. Гуманітарні наукові знання / В. Д. Німчук. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 669-686.
14. **Огієнко, І.** (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К.: Наша культура і наука, 2004. – 436 с.
15. **Огієнко, І.** Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 440 с.
16. **Півторак, Г.** Українці: Звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – К.: Наукова думка, 1993. – 200 с.
17. **Одарченко, П.** Русифікація України і боротьба за рятування української нації. Українська література: Зб. вибр. ст. // Одарченко П. – К., 1995. – С. 350-387.
18. **Русяєва, А. С.** Мова. Писемність. Освіта. Історія української культури у 5 т. Т.1. Розділ 7. Культура населення античних держав північного Причорномор'я / А. С. Русяєва. - К.: Наук. думка, 2001. – С. 438-445.
19. **Рясна, Т.** Пам'ятки давньоруської писемності. На стінах Святої Софії / Т. Рясна // Чумацький шлях. – 2005. - № 3. – С. 2-7.
20. **Терпиловський, Р. В.** Мова і початки писемності. Історія української культури у 5 т. Т.1. Розділ 8. Культура давніх слов'ян / Р. В. Терпиловський. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 599-604.
21. **Українська мова у ХХ сторіччі:** Історія лінгвоциду: Документи і матеріали. – К.: Просвіта, 2005. – 399 с.
22. **Українська мова:** Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – 384 с.
23. **Українська мова:** Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Мова рідна, слово рідне:

1. **Антоненко-Давидович, Б. Д.** Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 1994. - 254 с.
2. **Бачинський, П.** Материнська мова та інтелект дитини / П. Бачинський // Дошкільне виховання. – 2002. - № 3. – С. 3.
3. **Захарків, О.** Суржикове мовлення і суржикізований правопис як ознаки хворого суспільства / О. Захарків // Просвіта. – 2006. - № 5-6. – С. 10.
4. **Коваль, А.** Життя і пригоди знайомих незнайомих: Розповіді про мову / А. Коваль. – К.: Веселочка, 1990. – 215 с.
5. **Коли зародилася українська писемність** // Дванадцять місяців. 2001: Настільна книга-календар. – К.: Веселка, 2001. – С. 167.
6. **Кочерган, М. П.** Вступ до мовознавства: Підручник / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2000. – 368 с.

7. **Лизанчук, В.** Держава починається з мови / В. Лизанчук // Просвіта. – 2003. - № 4. – С. 3.
8. **Міжнародний день рідної мови** // Дванадцять місяців. 2001: Настільна книга-календар. – К.: Веселка, 2001. – С. 26.
9. **Мово рідна, слово рідне !.**// Веселочка. – 2004. - № 5. – С. 6.
10. **Огієнко, І.** Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – К.: АТ “Обереги”, 1994 – 72 с.
11. **Одарченко, П.** Про культуру української мови: Збірник статей / П. Одарченко. – К.: Смолоскип, 1997. – С. 230.
12. **Онкович, Г. В.** Український рік у прикметах і прикметниках: Навч. посібник / Г. Онкович, Г. А. Барабаш, А. Д. Онкович. – К.: Наукова думка, 2000. – 144с.
13. **Про культуру мовлення** // Шкільна бібліотека. – 2005. - № 13-14. – С. 58-60.
14. **Регідайло, Н.** А серце б'ється, ожива, як її почує / Н. А. Регідайло // Вісник книжкової палати. – 2002. - № 11. – С. 12-13.

На мовознавчій ниві:

1. **Акуленко В. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 15.
2. **Афанасьєв-Чубинський О. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 37.
3. **Бандрівський Д. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 42-43.
4. **Бевзенко С. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 43.
5. **Белей Л. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 46.
6. **Беринда П.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 354-355.
7. **Беринда П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 47.
8. **Бесєдіна – Незорова В. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 48.
9. **Біла О. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 49.
10. **Білецький А. О.** (1911-1995) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 327-330.
11. **Білецький А. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 49.
12. **Білецький-Носенко П. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 49-50.
13. **Білодід І. К.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 359-360.

14. Білодід І. К. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 50-51.
15. Білодід О. І. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 51.
16. Білоусенко П. І. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 51.
17. Біляєв О. М. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 51-52.
18. Близниченко Л. А. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 52.
19. Блоницький Я. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 52.
20. Бойчук М. К. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 55.
21. Боків І. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – с. 53.
22. Бондар О. І. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 55.
23. Бранник Д. Х. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 43.
24. Брахов В. М. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 55-56.
25. Брицин В. М. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 56.
26. Брицин М. Я. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 56.
27. Бровченко Т. О. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 56.
28. Бузук П. О. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 57.
29. Букатевич Н. І. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 57.
30. Булаховський Л. А. // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 368-370.
31. Булаховський Л. А. (1888-1961) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 315-318.
32. Булаховській Л. А. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 58-59.
33. Бунганич П. П. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 59.
34. Бурячок А. А. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 60.
35. Бучко Д. Г. // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 60.

36. **Вагилевич І. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 61.
37. **Вашенко В. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 64.
38. **Веселовська З. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 66.
39. **Ветухов О. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 66-67.
40. **Винник В. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 68.
41. **Виноградський Ю. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 69.
42. **Вихованець І. Р.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 70.
43. **Вінницький В. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 68.
44. **Возний Т. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 84.
45. **Возняк М. С.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 377-378.
46. **Возняк М. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 84-85.
47. **Войцехівська І.** Знавець Слов’янських мов [І.І.Срезневський] // Історичний календар: 1997. – К., 1996. – С. 183-184.
48. **Галас К. Й.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 91.
49. **Ганкевич К. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 92.
50. **Ганцов В. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 92-93.
51. **Гарайда І. А.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 93.
52. **Гаркавець О. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 93.
53. **Гатцу М. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 93-94.
54. **Генсьорський А. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 95.
55. **Герман К. Ф.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 93.
56. **Гладкий М. Д.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 98.
57. **Гладкий П. Д.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 98-99.

58. **Глоскевич Г. К.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 103-104.
59. **Гнатюк В. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 100.
60. **Гнатюк Г. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 100.
61. **Головацький Я. Ф.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 102.
62. **Головащук С. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 102-103.
63. **Горбачук В. Т.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 106.
64. **Горецький П. Й.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 106-107.
65. **Городеньська К. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 107.
66. **Горпинич В. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 107.
67. **Григорчук Л. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 120-121.
68. **Гринчишин Д. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 121.
69. **Грицак Є. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 121.
70. **Грицак М. А.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 121.
71. **Гриценко П. Ю.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 121-122.
72. **Грицютенко І. Є.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 122.
73. **Грищенко А. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 122.
74. **Грінченко Б. Д.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 122-123.
75. **Грунський М. К.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 123.
76. **Гуйванюк Н. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 124-125.
77. **Гумецька Л. Л.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 125.
78. **Данькевич І. А.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 456.
79. **Деже Л.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 133.

80. **Дем'янчук В. К.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 134.
81. **Демський М. Т.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 134.
82. **Дзензелівський Й. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 140.
83. **Добош В. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 158.
84. **Довгович В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 159.
85. **Домбровський В. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 161.
86. **Дорошенко С. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 161-162.
87. **Дроздовський В. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 162.
88. **Дудик П. С.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 165.
89. **Єдлінська У. Я.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 180.
90. **Єрмоленко С. Я.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 181.
91. **Жайворонок В. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 182.
92. **Жилко Ф.** // Енциклопедія українознавства. Т.2. – К.: Глобус, 1994. – С. 680.
93. **Житецький П. (1836-1911)** // Енциклопедія українознавства. Т.2. – К.: Глобус, 1994. – С. 680-681.
94. **Житецький П. Г.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 410-412.
95. **Житецький П. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 184-185.
96. **Жовтобрюх М. А.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 412-413.
97. **Жовтобрюх М. А.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 185-186.
98. **Зизаній Л. І.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 423-424.
99. **Зизаній Л. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 204.
100. **Ільїнський Г. А.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 215-216.
101. **Калинович М. Я. (1888-1949)** // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 319-323.

102. **Калинович М. Я.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 224.
103. **Караванський С. Й.** (1920) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 334-336.
104. **Качановський В. В.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 435-437.
105. **Клименко Н. Ф.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 254-255.
106. **Ковалик І. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 257.
107. **Колесса О. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 260.
108. **Кочур Г. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 279-280.
109. **Кримський А. Ю.** (1871-1942) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 310-315.
110. **Кримський А. Ю.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 460-462.
111. **Кримський А. Ю.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 282-283.
112. **Лукаш М. О.** (1919-1988) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 330-334.
113. **Лучків, О.** Вклонімося великому українцеві: 120 років від дня народження І. Огієнка / О. Лучків // Просвіта. – 2003. - №2. – С. 5.
114. **Ляхоцький, В.** Родовід нашої мови [І. Огієнко] / В. Ляхоцький // Історичний календар: 1997. – К., 1996. – С. 314-315.
115. **Майборода А. В.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 486-487.
116. **Максимович М. О.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 489-490.
117. **Михальчук К.** (1840-1914) // Енциклопедія українознавства. Т.4. – К.: Глобус, 1996. – С. 1562-1563.
118. **Михальчук К. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 343-344.
119. **Могильницький І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 365-366.
120. **Німчук В. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 413.
121. **Овсянико – Куликовський Д. М.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 503-504.
122. **Овсянико – Куликовський Д. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 423-424.
123. **Огієнко І. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 424.

124. **Огоновський О. М.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 506-507.
125. **Плющ П. П.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 518-519.
126. **Плющ П. П.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 493.
127. **Потебня О. О.** (1835-1891) // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 305-309.
128. **Потебня О. О.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 523-524.
129. **Потебня О. О.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 509-510.
130. **Рижський І. С.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 531-532.
131. **Рихлик Є. А.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 533-535.
132. **Рудницький Я. Б.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 563-564.
133. **Русанівський В. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 564-565.
134. **Салозуб А. Г.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 598-599.
135. **Сімович В. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 598.
136. **Славинецький Є.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 146-147.
137. **Смаль – Стоцький С. Й.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 627-628.
138. **Смотрицький М.** // Видатні постаті в історії України (ІХ-ХІХ). – К.: Вища школа, 2002. – С. 116-119.
139. **Смотрицький М.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 150-152.
140. **Смотрицький М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 628-629.
141. **Соболевський О. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 629-630.
142. **Срезневський І. І.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 638.
143. **Тимошенко П. Д.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 572.
144. **Тимченко Є. К.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 684-685.
145. **Тищенко К. М.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 687.

146. **Ткачук, М.** Перший муж на Галицькій Русі [Іван Могильницький] / М. Ткачук, П. Гуцул // Історичний календар: 1997. – К., 1996. – С. 225.
147. **Франко І. Я.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 775-776.
148. **Франко Т. І.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 580-581.
149. **Чавдаров С. Х.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 584-585.
150. **Чапля І. К.** // Провідники духовності в Україні: Довідник. – К.: Вища школа, 2003. – С. 586-587.
151. **Шевельов Ю. В. (1908-2002)** // Українська мова: Дитяча енциклопедія. – К.: Школа, 2006. – С. 323-326.
152. **Шевельов Ю. В.** // Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 802.

Мови рідної навчаймося:

1. **Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити /** За ред. О. Сербенської: Посібник. – Львів: Світ, 1994. – 152 с.
2. **Бортняк, А. А.** Ну що б, здавалося, слова...: Бесіди про культуру української мови / А. А. Бортняк. – К.: Укр. письменник, 1994. – 73 с.
3. **Буряк, Г. Ф.** Слово-диво: Вправи, завдання, диктанти з української мови / Г. Ф. Буряк. – К.: Борівітер, 1994. – 96 с.
4. **Васильченко, В.** Диктант без проблем: Навчальний посібник для старшокласників та абітурієнтів / В. Васильченко. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 192 с.
5. **Вихованець, І. Р.** Граматика української мови. Синтаксис: Підручник / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
6. **Вихованець, І. Р.** Таїна слова / І. Р. Вихованець. – К.: Рад. шк., 1990. – 284 с.
7. **Гнатюк, Л.** Українська мова / Л. Гнатюк, О. Кононенко. – К.: Феміда, 1995. – 192 с.
8. **Горяний, В. Д.** Рідна мова. 10-11 класи / В. Д. Горяний. – К.: Освіта, 1995. - 192 с.
9. **Грибінченко, Т.** Збірник диктантів з української мови / Т. Грибінченко, Л. Погиба та ін. – К.: Либідь, 1998. – 272 с.
10. **Ділова українська мова:** навчальний посібник / За ред. О.Д. Горбула. – К.: Знання, 2006. – 222 с.
11. **Едігей, В.** Азбука для малюків / В. Егідей. – К.: Гранд, 1995. – 127 с.
12. **Жлуктенко, Ю. А.** Изучаем украинский язык: Самоучитель / Ю. Жлуктенко, Е. Карпиловская. – К.: Лыбидь, 1996. – 224 с.
13. **Козачук, Г. О.** Підвищення грамотності учнів: Навч. посібник для учнів / Г. О. Козачук. – К.: Освіта, 1995. – 161 с.
14. **Козачук, Г. О.** Українська мова для абітурієнтів: Навч. посібник / Г. О. Козачук. – К.: Вища школа, 1993. – 272 с.

15. **Коломієць, М. П.** Словник іншомовних слів: Близько 3000 слів / М. П. Коломієць, Л. Молодова. – К.: Освіта, 1998. – 190 с.
16. **Кононенко, П. П.** Українська мова: Навч. посібник / П. П. Кононенко. – 3-е вид. перероб. – К.: Либідь, 1992. – 224 с.
17. **Лазарчук, Л. Ю.** Українська мова: Збірник диктантів / Л. Ю. Лазарчук. – Тернопіль: “Підручники і посібники”, 1999. – 96 с.
18. **Мацько, Л.** Українська мова: Тексти для переказів для учнів 5-11 класів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій / Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко. – Донецьк, 2003. – 288 с.
19. **Мацько, Л. І.** Українська мова. Усний та письмовий екзамен: Навч. посібник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К.: Либідь, 1993. – 208 с.
20. **Мацько Л. І.** Українська мова: збірник диктантів / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К.: Либідь, 1995 – 240 с.
21. **Мацько, Л. І.** Українська мова: Посібник для старшокласників і абітурієнтів / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К.: Либідь, 1995 – 438 с.
22. **Намакштанська, І. Е.** Добридень!: Навчальний посібник з української мови у малюнках і мовлених моделях / І. Е. Намакштанська. – Донецьк: Стакер, 1998. – 416 с.
23. **Неживий, О. І.** Дидактичний матеріал з народознавства на уроках української мови / О. І. Неживий, В. Д. Ужченко. – К.: Освіта. 1995. – 287 с.
24. **Новий довідник:** Українська мова. Українська література. – К.: ТОВ “КАЗКА”, 2005. – 864 с.
25. **Паламар, Л. М.** Мова ділових паперів: Практичний посібник / Л. М. Паламар, Г. М. Кацавець. – К.: Либідь, 2000. – 296 с.
26. **Панько, Т.** Слово в духовному житті нації / М. Білоус. – К.: Т-во “Знання” України, 1995. – 96 с.
27. **Пентиліюк, М. І.** Культура мови і стилістика / М. І. Пентиліюк. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
28. **Пономарів, О.** Культура мови: Мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
29. **Пономарів, О.** Культура слова: Мовно – стилістичні поради: навч. посібник / О. Пономарів. – К.: Либідь, 2002. – 240 с.
30. **Пономарів, О. Д.** Стилістика сучасної української мови: Підручник / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1993. – 248 с.
31. **Сікорська, З. С.** Збірник диктантів з української мови для 5 – 9 класів / З. С. Сікорська, Т. П. Тернавська. – К.: Рад. шк., 1989. – 448 с.
32. **Січовик, І. П.** Весела грамота: Букварик / І. П. Січовик. – К.: Велес, 2004. – 64 с.
33. **Соколовська, Ж. П.** У ділове спілкування – державну мову / Ж. П. Соколовська. – К.: “Грамота”, 2004. – 296 с.
34. **Стріха, А. Д.** Цікава граматики: Посібник для вчителя / А. Д. Стріха, А. Ю. Гуревич. – К.: Рад. шк., 1991. – 112 с.
35. **Сучасна українська літературна мова:** Підручник. – К.: Вища школа, 2000. – 430 с.

36. **Сучасна українська мова:** Підручник / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 2001. – 400 с.
37. **Терлак, З. М.** Украинский язык для начинающих / З. М. Терлак, А. А. Сербенская. – Львов: Свит, 1992. – 240 с.
38. **Українська мова.** Практикум. – К.: Либідь, 1990. – 224 с.
39. **Українська мова: Енциклопедія.** – 2-е вид., випр. і допов. – К.: Вид-во “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
40. **Українська мова:** Збірник текстів для переказів на випускних екзаменах у загальноосвітніх навчальних закладах. – К., 1998. – 256 с.
41. **Українська мова: Фонетика. Лексика. Словотвір. Морфологія. Службові частини мови. Синтаксис. Стилїстика //** Універсальний довідник старшокласника, абітурієнта, студента: Довід. видання. – К.: Видавнича компанія “Воля”, 2004. – С. 246-267.
42. **Українська мова //** Універсальний довідник школяра. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – С. 33-150.
43. **Український правопис.** – К.: Наукова думка, 2005. – 240 с.
44. **Український правопис.** – К.: Наукова думка, 2003. – 240 с.
45. **Чак, Є. Д.** Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К.: Рад. шк., 1989. – 176 с.
46. **Чак, Є. Д.** Таємниці слова: Наук.-худож. кн. для серед. шк. віку / Є. Д. Чак. – К.: Веселка, 1991. – 221 с.
47. **Шевченко, Л. Ю.** Сучасна українська мова: Довідник / Л. Ю. Шевченко та ін. – К.: Либідь, 1993. – 335 с.
48. **Шевчук, С. В.** Українська мова: Збірник диктантів / С. В. Шевчук. – К.: Вища школа, 1999. – 223 с.
49. **Шевчук, С. В.** Українське ділове мовлення: Навчальний посібник / С. В. Шевчук. – К.: Літера, 2000. – 480 с.
50. **Шевчук, С. В.** Українське ділове мовлення: Підручник / С. В. Шевчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 480 с.
51. **Шкурятяна, Н. Г.** Сучасна українська літературна мова: Навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К.: Літера, 2000. – 688 с.
52. **Юшук, И.** Я выучу украинский язык: Правописание. Синтаксис. Стилїстика. Украинская литература XX века: Пособие для учащихся / И. Юшук. – К.: Освіта, 1992. – 334 с.
53. **Юшук, І.** Рідна мова: Пробний підручник для 7 кл / І. Юшук. – К.: Освіта, 19996. – 288 с.
54. **Юшук, И.** Курс ускоренного обучения украинскому языку / И. Юшук. – К., 1994. – 208 с.
55. **Юшук, И. Ф.** Украинский язык для начинающих: Учеб. Пособие / И. Ф. Юшук. – К.: Просвіта, 1992. – 88 с.
56. **Янко, М.** Гомін землі: Загадки топоніміки / М. Янко. – К.: Веселка, 2000. – 127 с.

Не бійтесь заглядати у словник:

1. **Бойків, І.** Словник чужомовних слів [Текст] / І. Бойків, О. Ізкімов, Г. Калишевський та ін. – К., 1996 – 535 с.

2. **Бурячок, А. А.** Українсько-російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ [Текст] / А. А. Бурячок. – К.: Просвіта, 2001. – 168 с.
3. **Бурячок, А. А.** Словник синонімів української мови: В 2 т. Т. 1 [Текст] / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наукова думка, 1999. – 1028 с.
4. **Бурячок, А. А.** Словник синонімів української мови: В 2 т. Т. 2 [Текст] / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наукова думка, 2000. – 956 с.
5. **Великий зведений орфографічний словник української лексики** [Текст]. – К., 2004. – 896 с.
6. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** [Текст]. – К., 2001. – 1440 с.
7. **Волощак, М.** Неправильно-правильно: Довідник з українського слововживання [Текст] / М. Волощак. – К.: Просвіта, 2003. – 160 с.
8. **Головащук, С. І.** Складні випадки наголошення: Словник-довідник [Текст] / С. І. Головащук. – К.: Либідь, 1995. – 192 с.
9. **Головащук, С. І.** Словник-довідник з українського літературного слововживання [Текст] / С. І. Головащук. – К.: Наукова думка, 2004. – 448 с.
10. **Головащук, С. І.** Словник наголосів [Текст] / С. І. Головащук. – К.: Наукова думка, 2003. – 320 с.
11. **Головащук, С. І.** Українське літературне слововживання: Словник-довідник [Текст] / С. І. Головащук. – К.: Вища школа, 1995. – 319 с.
12. **Горпинич, В.** Русско-украинский орфоэпический словарь [Текст] / В. Горпинич; под ред. В. Руссановского. – К.: Освіта, 1992. – 254 с.
13. **Гринчишин, Д.** Словник-довідник з культури української мови [Текст] / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська та ін. – К.: Здоров'я, 2006. – 367 с.
14. **Гришин, Д. Г.** Словник труднощів української мови [Текст] / Гришин Д. Г., Капелюшний А. О. та ін. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.
15. **Деркач, П. М.** Короткий словник синонімів української мови [Текст] / П. М. Деркач. – Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1993. – 208 с.
16. **Єрмоленко, С. Я.** Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів [Текст] / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. В. Тодор. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
17. **Жайворонюк, В. В.** Велика чи мала літера?: Словник-довідник: Близько 10000 номінацій [Текст] / В. В. Жайворонюк. – К.: Наукова думка, 2005. – 204 с.
18. **Зрозумій мене:** Тлумачний словник української мови: Близько 7500 слів [Текст]. – К.: Довіра, 2003. – 295 с.
19. **Ізюмов, О.** Практичний російсько-український словник [Текст] / О. Ізюмов. – К., 1992. – 176 с.

20. **Карпіловська, Є. А.** Кореневий гніздовий словник української мови [Текст] / Є. А. Карпіловська. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. – 912 с.
21. **Коломієць, М. П.** Словник української мови в малюнках [Текст] / М. П. Коломієць. – К.: Освіта, 1995. – 416 с.: іл.
22. **Мацько, Л. І.** Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика [Текст] / Л. І. Мацько та ін. – К.: Вища шк., 1992. – 255 с.
23. **Новий англо-український , українсько-англійський словник: 50000 слів та словосполучень** [Текст]. – Житомир, 2006. – 880 с.
24. **Новий орфографічний словник української мови. Граматика в таблицях: 50000 слів** [Текст]. – К.: “Аконіт”, 1997. – 490 с.
25. **Новий орфографічний словник української мови: 50000 слів.** – К., 2003. – 416 с.
26. **Новий російсько-український словник –довідник: Близько 100000 слів** [Текст] / уклад. С. Я. Ермрленко та ін. – К., 1999. – 878 с.
27. **Новий тлумачний словник української мови: в 4-х т. Т. 1** [Текст].– К.: “Аконіт”, 1999. – 912 с.
28. **Новий тлумачний словник української мови: в 4-х т. Т. 2** [Текст].– К.: “Аконіт”, 1999. – 912 с.
29. **Новий тлумачний словник української мови: в 4-х т. Т. 3** [Текст].– К.: “Аконіт”, 1999. – 928 с.
30. **Новий тлумачний словник української мови: в 4-х т. Т. 4** [Текст].– К.: “Аконіт”, 1999. – 944 с.
31. **Новий українсько-російський, російсько-український словник: 50000 слів** [Текст]. - К.: “Аконіт”, 1999. – 724 с.
32. **Олійник, І. С.** Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник [Текст] / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – Харків: Прапор, 1997. – 462 с.
33. **Орфографічний словник української мови: Близько 120000 слів** [Текст] / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський. – К.: Довіра, 1994. – 864 с.
34. **Орфографічний словник української мови: Близько 125000 слів** [Текст] / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський. – К.: Довіра, 1999. – 989 с.
35. **Підмогильний, В.** Російсько – український фразеологічний словник: Фразеологія ділової мови [Текст] / В. Підмогильний, Е. Плужник. – К.: Кобза, 1993. – 248 с.
36. **Полога, Л. М.** Словник антонімів української мови [Текст] / Л. М. Полога; за ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Довіра, 1999. – 275 с.
37. **Русско-украинско-английский научно-технический словарь** [Текст]. – К.: Техника, 1997. – 536 с.
38. **Сікорська, З. С.** Українсько-російський словотворчий словник [Текст] / З. С. Сікорська. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.

39. **Скорина, Л. П.** Латинсько-український, українсько-латинський словник [Текст] / Л. П. Скорина, О. А. Скорина. – К.: Обереги, 2004. – 448 с.
40. **Сліпушко, О. М.** Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові: Правопис, граматики: 10000 слів [Текст] / О. М. Сліпушко. – К.: Криниця, 1999. – 508 с.
41. **Словник іншомовних слів** [Текст] / укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
42. **Словник української мови: В 4 т. Т.2** [Текст] / упор. Б. Грінченко. – К.: Наукова думка, 1996. – 588 с.
43. **Словник української мови: В 4 т. Т.3** [Текст] / упор. Б. Грінченко. – К.: Наукова думка, 1997. – 516 с.
44. **Словник української мови: В 4 т. Т.4** [Текст] / упор. Б. Грінченко. – К.: Наукова думка, 1997. – 616 с.
45. **Сучасний російсько-український, українсько-російський словник: 60000 слів**. – К.: “Вид-во А.С.К.”, 2006. – 624 с.
46. **Тлумачний словник української мови: Близько 7000 слів** [Текст]. – К.: Освіта, 1999. – 302 с.
47. **Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40000 слів)** [Текст] / за ред. проф. В. С. Калачника. – Харків: Прапор, 2005. – 992 с.
48. **Ужченко, В. Д.** Фразеологічний словник української мови [Текст] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
49. **Український орфографічний словник: Близько 10000 слів** [Текст] / за ред. А. О. Севашенко. – Харків: Прапор, 2003. – 845 с.
50. **Український орфографічний словник: Орфогр. словник укр. мови: Близько 143000 слів** [Текст] / укл. М. М. Пещак та ін. – К.: Довіра, 2004. – 1006 с.
51. **Українсько-німецький словник** [Текст]. – К.: Рад. шк., 1989. – 408 с.
52. **Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник** [Текст] / за заг. ред. Л. Г. Савченко. – Харків: Прапор, 2004. – 462 с.
53. **Українсько-російський словник** [Текст] / укл. Г. П. Їжакевич та ін. – К.: Наукова думка, 1999. – 984 с.
54. **Фразеологічний словник української мови в 2 кн. Кн.1** [Текст] / укл. В. Білоножка та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – 528 с.
55. **Фразеологічний словник української мови в 2 кн. Кн.2** [Текст] / укл. В. Білоножка та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.
56. **Шевчук, С.** Разом, окремо, через дефіс: Словник-довідник [Текст]. – К.: А.С.К., 2003. – 416 с.
57. **Юрченко, О. С.** Словник стійких народних порівнянь [Текст] / О. С. Юрченко, А. О. Іванченко. – Х.: Основа, 1993. – 176 с.

Свята та розваги:

1. **Аврамова, Н. В.** Мово наша солов'їна / Н. В. Аврамова // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 11-12.

2. **Андреева, М.** Откуда есть пошла грамота на Руси / М. Андреева, М. короткова // Читаем, учимся, играем. – 2004. - № 2. – С. 50-55.
3. **Бабенко, Л. М.** Звучи, рідна мово! / Л. М. Бабенко// Сценарії свят та забав у дитячому садку. – Харків, 2001. - С. 119-128.
4. **Барабаш, О. Д.** Свято рідної мови / О. Д. Барабаш та ін // Свята і розваги в дитячому садку: Навчально-методичний посібник. – К.: Освіта, 1995. – С. 46-48.
5. **Богомолова, Т.** Рідна мова – життя духовного основа / Т. Богомолова // Позакласний час. – 2006. - № 19-20. – С. 13-17.
6. **Бондарчук, Г.** Свято казки: Сценарій до тижня мови / Г. Бондарчук // Позакласний час. – 2006. - № 23-24. – С. 52-54.
7. **Бойко, О. С.** Мова мила, мова рідна! / О. С. Бойко // Сценарії свят та забав у дитячому садку. – Харків, 2001. - С. 130-138.
8. **Винницька, С.** Вивчайте, любіть свою мову, як світлу Вітчизну любіть! / С. Винницька // Позакласний час. – 2002. - № 1-2 – С. 39-43.
9. **Григорчук, Є. В.** Ой, яка чудова українська мова! / Є. В. Григорчук // Розкажіть онуку. – 2004. - № 22-23. – С. 56-58.
10. **Гузовська, А. І.** Передаймо нащадкам наш скарб – українську мову / А. І. Гузовська // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 1-2.
11. **Гузовська, Г. Р.** Мово рідна, слово рідне / Г. Р. Гузовська // Позакласний час. – 2002. - № 4. – С. 20-24.
12. **Дрань, Н.** Минуще все, лиш слово не мине / Н. Дрань // Позакласний час (додаток). – 2003. - № 18. – С. 13-14.
13. **Євдокимова, Т. В.** Справжні козаки: Конкурс до Дня української писемності та мови / Т. В. Євдокимова // Позакласний час. – 2002. - № 1-2. – С. 37-38.
14. **Жубрид, С.** Рідна мова – диво калинове / С. Жубрид // Розкажіть онуку. – 2003. - № 25. – С. 10-13.
15. **Загоровська, Н.** “О слово рідне, хто без тебе я ? ”: Інтелектуальна гра / Н. Загоровська // Українська мова та література. – 2002. - № 39. – С. 17-19.
16. **Каплунова, Н. Д.** Ти наше диво калинове, кохана українська мово!: Мовний ранок / Н. Д. Каплунова // Розкажіть онуку. – 2002. - № 20. – С. 2-5.
17. **Ковальчук, С.** Рідне слово / С. Ковальчук // Позакласний час. – 2002. - № 5. – С. 96-99.
18. **Ковальчук, С. І.** Бринить, співає наша мова, чарує тішить і п’янить / С. І. Ковальчук // Позакласний час. – 2002. - № 9. – С. 25-30.
19. **Козачишина, Є. І.** Мово моя барвінкова, диво калинове / Є. І. Козачишина // Позакласний час. – 2002. - № 1-2. – С. 43-45.
20. **Косова, М. І.** Свято рідної мови / М. І. Косова // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 3-6.
21. **Кравцова, Н. Ю.** Моя мова калинова... / Н. Ю. Кравцова // Позакласний час (додаток). – 2003. - № 18. – С. 15-16.
22. **Куценко, О.** Наш скарб – рідна мова / О. Куценко // Вісник книжкової палати. – 2004. - № 12. – С. 31-39.

23. **Лемешенко, Н. В.** Мова – це наш всенародний скарб: Вікторина / Н. В. Лемешенко // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 17-18.
24. **Лугіна, Н. С.** Філологічний КВК / Н. С. Лугіна // Позакласний час. – 2002. - № 7. – С. 94.
25. **Мерчанська, Є. І.** Свято писемності й української мови / Є. І. Мерчанська // Позакласний час. – 2002. - № 4. – С. 15-19.
26. **Місюна, В. А.** Подорож до країни Азбукологія / В. А. Місюна // Розкажіть онуку. – 2002. - № 5. – С. 50-52.
27. **На перехрестях слів: українська мова в кросвордах** // Українська мова та література. – 2002. - № 25-26. – С. 47.
28. **“Народ скаже – як зав’яже”:** Лінгвістичний вечір-конкурс // Українська мова та література. – 2002. - № 41. – С. 24-27.
29. **Нікітенко, М. В.** У світі рідної мови: Пізнавально-розважальна програма / М. В. Нікітенко // Сценарії свят та забав у початковій школі. – Харків, 2001. - С. 226-242.
30. **Новикова, Л.** Ой, яка чудова українська мова / Л. Новикова // Розкажіть онуку. – 2003. - № 1-2. – С. 4-7.
31. **“Ох, не однаково мені, ...як ми говоримо”:** Лінгвістична гра // Українська мова та література. – 2002. - № 41. – С. 28-31.
32. **Подранецька, Н.** Мово моя материнська / Н. Подранецька // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 7-10.
33. **Полохова, Л. М.** Свято слов’янської азбуки / Л. М. Полохова // Розкажіть онуку. – 2002. - № 8. – С. 23-27.
34. **Попович, І. В.** Ти наше диво калинове / І. В. Попович // Позакласний час. – 2004. - № 15-16. – С. 13-15.
35. **Роянова, А. М.** О мово! Хто я без тебе? / А. М. Роянова, Н. М. Ляхимець // Позакласний час. – 2006. - № 1-2. – С. 35-37.
36. **Свято мови** // Шкільна бібліотека. – 2005. - № 15-16. – С. 31-34.
37. **Сміщенко, В. О.** Солов’їну, барвінкову, колосисту – на віки – українську рідну мову в дар мені дали батьки / В. О. Сміщенко // Розкажіть онуку. – 2004. - № 34-35. – С. 2-4.
38. **Стаднік, В.** Культура мовлення / В. Стаднік // Розкажіть онуку. – 2003. - № 14-15. – С. 33.
39. **Тарасенко, А.** Перлини рідної мови / А. Тарасенко // Розкажіть онуку. – 2005. - № 16-17. – С. 2-3.
40. **Тумачок, Л.** Турнір кмітливих: Мовно-літературна гра для 3-4 кл. / Л. Тумачок // Розкажіть онуку. – 2003. - № 28. – С. 40-41.

Художніми рядками про рідну мову:

1. **Білоус, Д.** Кожна мова неповторна: Вірш / Д. Білоус // Дивосвіт “Веселки”: Антологія літератури для дітей та юнацтва: В. 3 т. Т.2. – К.: Веселка, 2005. - С. 472.

2. **Білоус, Д.** Коли забув ти рідну мову: Вірші / Д. Білоус // Читай-місто: Читанка для учнів 1-5 класів. – Х.: Синтекс, 2002. – С. 198-199.
3. **Білоус, Д.** Найдорожче: Вірш / Д. Білоус // Твій друг – книга: Зб. віршів, оповідань, п'єс, спогадів, прислів'їв та приказок. – К.: Веселка, 1989. – С. 207.
4. **Білоус, Д.** Рідне слово: Вірш / Д. Білоус // Твій друг – книга: Зб. віршів, оповідань, п'єс, спогадів, прислів'їв та приказок. – К.: Веселка, 1989. – С. 207.
5. **Білоус, Д.** Слово наше рідне: Вірш / Д. Білоус // Дивосвіт “Веселки”: Антологія літератури для дітей та юнацтва: В. 3 т. Т.2. – К.: Веселка, 2005. – С. 470.
6. **Білоус, Д. Г.** Безцінний скарб: Вірші про українську мову / Д. Г. Білоус. – К.: “Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана, 2004. – 328 с.: іл.
7. **Вазов, І.** Рідна мова: Вірш / І. Вазов // Обрії: Зб. худож. творів для позакласного читання. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 304.
8. **Вакуленко, П.** Моя ти рідна, горда мово! : Вірш / П. Вакуленко // Рідні голоси з далекого континенту: Твори сучасних українських письменників Австралії. – К.: Веселка, 1993. – С. 179.
9. **Верба, В.** Рідне слово: Вірш / В. Верба // Твій друг – книга: Зб. віршів, оповідань, п'єс, спогадів, прислів'їв та приказок. – К.: Веселка, 1989. – С. 240.
10. **Вієру, Г.** Наша мова: Вірш / Г. Вієру // Календарик - дошколяр. – К.: Веселка, 1997. – С. 168.
11. **Воробкевич, С.** “Мово рідна, слово рідне!”: Вірш / С. Воробкевич // Твій друг – книга: Зб. віршів, оповідань, п'єс, спогадів, прислів'їв та приказок. – К.: Веселка, 1989. – С. 97.
12. **Воробкевич, С.** Рідна мова: Вірші / С. Воробкевич // Читай-місто: Читанка для учнів 1-5 класів. – Х.: Синтекс, 2002. – С. 196-197.
13. **Воробкевич, С.** Рідна мова: Вірші / С. Воробкевич // Вінок: Читанка для молодших школярів. – К.: Веселка, 1999. – С. 540.
14. **Воробкевич, С.** Рідна мова: Вірші / С. Воробкевич // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 141.
15. **Голобородько, В.** Наша мова: Вірш / В. Голобородько // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття в 4 кн. Кн. 4. – К.: Вид-во “Аконіт”, 2001. – С. 218.
16. **Гуменюк, В.** Полине мова світанкова: Вірш / В. Гуменюк // Час повернень. – К.: Укр. письменник, 1993. – С. 3-4.
17. **Гуцало, Є.** Якого кольору слова: Оповідання / Є. Гуцало // Дванадцять місяців. 2001: Настільна книга-календар. – К.: Веселка, 2001. – С. 28.
18. **Забужко, О.** Рідна мова: Вірші / О. Забужко // Читай-місто: Читанка для учнів 1-5 класів. – Х.: Синтекс, 2002. – С. 197.
19. **Заводович, Р.** Не цурайтесь мови: Вірш / Р. Заводович // Дивосвіт “Веселки”: Антологія літератури для дітей та юнацтва: В. 3 т. Т.2. – К.: Веселка, 2005. – С. 229.

20. **Квітни мово наша рідна!** : Вірші // Розкажіть онуку. – 2002. - № 20. – С. 63.
21. **Коваль, А.** Наша мова: Оповідання / А. Коваль // Добридень, школярику!: Хрестоматія для позакласного читання. – К.: Інтерпрес ЛТД, 1998. – С. 27-29.
22. **Коломієць, Т.** Хто нам літери приніс: Вірші / Т. Коломієць // Календарик - дошколярик. – К.: Веселка, 1997. – С. 66-67, 152-153.
23. **Косинська, Ю.** Рідна мова: Вірші / Ю. Косинська // Свята і розваги в дитячому садку: Навчально-методичний посібник. – К.: Освіта, 1995. – С. 49.
24. **Косинська, Ю.** Як то гарно, любі діти: Вірші / Ю. Косинська // Свята і розваги в дитячому садку: Навчально-методичний посібник. – К.: Освіта, 1995. – С. 49.
25. **Лепкий, Б.** Плач рідної мови: Вірш // Богдан Лепкий. Поетичні твори, прозові твори, мемуари: В 2 т. Т.1. – К.: Наукова думка, 1997. – С. 270.
26. **Луків, М.** Мова: Вірш / М. Луків // Стожари: Зб. худож. творів для позаклас. Читання. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 171.
27. **Мацинський, І.** Українська мова / І. Мацинський // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття в 4 кн. Кн. 3. – К.: Вид-во “Аконіт”, 2001. – С.790-791.
28. **Метлинський, А.** Рідна мова: Вірш / А. Метлинський // І прадіди в струнах бандури живуть: Укр. романти. поезія. – К.: Веселка, 1991. – С. 83-84.
29. **Мово рідна, слово рідне !..** : Вірші, поеми, статті. – К.: Веселка, 1989. – 286 с.
30. **Мовчун, Л.** Як ростуть слова: Оповідання / Л. Мовчун // Дванадцять місяців. 2001: Настільна книга-календар. – К.: Веселка, 2001. – С. 26-27.
31. **Олесь, О.** “Рідна мова в рідній школі !..”: Вірш / О. Олесь // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. - Кн. 1. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 228-229.
32. **Олесь, О.** “Рідна мова в рідній школі !..”: Вірш / О. Олесь // Обрії: Зб. худож. творів для позакласного читання. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 73-74.
33. **Олесь, О.** О слово рідне: Вірші / О. Олесь // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 208.
34. **Олесь, О.** Рідна мова в рідній школі: Вірші / О. Олесь // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 207-208.
35. **Павличко, Д.** Рідна мова: Вірші / Д. Павличко // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 420.
36. **Петренко, М.** Свято рідної мови: Вірші / М. Петренко // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 478.
37. **Плахотнюк, Г.** Пригоди м'якого знака: Оповідання / Г. Плахотнюк // Дванадцять місяців. 2001: Настільна книга-календар. – К.: Веселка, 2001. – С. 27.
38. **Рильський, М.** Мова (“Як парость виноградної лози...”): Вірш // Рильський М.Т. Вибрані твори: у 2 т. Т.1: Вірші. Поеми. – К.: Вид-во “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2005. - С. 333.

39. **Рильський, М.** Мова: Вірш / М. Рильський // Живиця: Хрестоматія укр. літ. XX ст.: У 2 кн. - Кн. 1. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 496-497.
40. **Рильський, М.** Мова: Вірші // Рильський М. Вірші та поеми. – К.: Рад. шк., 1990. - С. 164.
41. **Рильський, М.** Мова: Вірші / М. Рильський // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 219.
42. **Рильський, М.** Рідна мова: Вірш // Рильський М.Т. Вибрані твори: у 2 т. Т.1: Вірші. Поеми. – К.: Вид-во “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2005. - С. 357-359.
43. **Рильський, М.** Рідна мова: Вірші // Рильський М. Вірші та поеми. – К.: Рад. шк., 1990. - С. 175-176.
44. **Руденко, М.** Слово: Вірш / М. Руденко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX століття в 4 кн. Кн. 3. – К.: Вид-во “Аконіт”, 2001. – С.706.
45. **Самійленко, В.** Українська мова: Вірш // Самійленко В. І. Україні: лірика, гумор і сатира. – К.: Укр. письменник, 1991. - С. 30.
46. **Симоненко, В.** Мова моя: Вірш // Симоненко В. Ти знаєш, що ти людина: Вірші, сонети, поеми, казки, байки. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 136.
47. **Симоненко, В.** Мова моя: Вірш / В. Симоненко // Твій друг – книга: Зб. віршів, оповідань, п'єс, спогадів, прислів'їв та приказок. – К.: Веселка, 1989. – С. 206.
48. **Симоненко, В.** Моя мова: Вірші / В. Симоненко // Українська дитяча література: Антологія. – К.: Вища шк., 2002. – С. 442.
49. **Симоненко, В.** Моя мова: Вірші / В. Симоненко // Обрії: Зб. худож. творів для позакласного читання. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 158.
50. **Сосюра, В.** О мова моя!: Вірш / В. Сосюра // Добридень, школярику!: Хрестоматія для позакласного читання. – К.: Інтерпрес ЛТД, 1998. – С. 34.
51. **Сосюра, В.** О мова моя!: Вірш // Сосюра В. М. Мазепа. Поема. Лірика. – К.: Дніпро, 2001. – С. 174.
52. **Стрекаль, В.** Абетка: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 20.
53. **Стрекаль, В.** Знахідка: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 40.
54. **Стрекаль, В.** Корисна річ: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 45.
55. **Стрекаль, В.** Префікс – розбишака: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 31.
56. **Стрекаль, В.** Сокира – слово рубка: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 33-34.
57. **Стрекаль, В.** Тигр у тирі: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 43.
58. **Стрекаль, В.** Шаради // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 46-50.

59. **Стрекаль, В.** Як іменник Петрика навчав: Вірш // Стрекаль В. Золоті зернятка: Вірші для дітей. – К.: Альтпрес, 2002. – С. 37-39.

60. **Черінь, Г.** Слова: Уривок із роману / Г. Черінь // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття в 4 кн. Кн. 3. – К.: Вид-во “Аконіт”, 2001. – С.753-755.

Інтернет – посилання:

- * <http://library.org.ua/abetka.htm> - українська абетка
- * <http://linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm> - електронний підручник з сучасної української мови
- * <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> – енциклопедія “Українська мова”
- * <http://mova.kreschatic.kiev.ua/> - уроки державної мови: правопис, переклад, граматики
- * <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua> – сайт “Я розмовляю українською”
- * <http://www.mova.kreschatic.kiev.ua> – уроки державної мови: правопис, переклад, граматики
- * <http://www.slovnyk.org> – довідник з української мови
- * <http://www.univ.kiev.ua/ua/abit/ukr> – методичні матеріали, підручники тощо.

Перекладачі:

- * <http://babel.altavista.com> - переклад невеликих текстів з однієї мови на іншу
- * <http://www.amikai.com> – сайт - лідер у машинному перекладі для Інтернет - додатків (за його допомогою можна відправити лист мовою, якої не знаєте, в реальному часі спілкуватися з людьми, що не говорять вашою мовою тощо)
- * <http://www.freetranslation.com> – послуги автоматичного перекладу
- * <http://www.lingvo.ru> – переклад слів та пошук варіантів його написання
- * <http://www.rax.ru/catalog/325.html> - тисяча мовних і тлумачних словників
- * <http://www.slovnyk.org.ua> – англійсько- російсько- польсько- білорусько- український тлумачний словник
- * <http://www.translate.ru> – перекладач
- * <http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html> - автоматичний перекладач російсько-український, українсько-російський
- * <http://www.yourdictionary.com> - тисяча словників для перекладу з 250 мов.

Укладач:

Козленко Ю. М.

Яготинська міська бібліотека для дітей

"Українські вечорниці"

Читальний зал оформлений у стилі української світлиці. Столи прикрашені рушниками, стіл зашаний домотканою скатертю. На столі в керамічному посуді узвар, вареники, пироги, осінні квіти, калина, овочі та фрукти. На дошці написи "Без хліба суха – бесіда", "Гречана каша – матір наша", "Кутя – на покуть, узвар – на базар", "Бориц – найстарша страва". На виставці книги "Сучасна українська кухня", "Закарпатські народні страви", Мищик В. "Каша – матір наша". Поплавський М. "До вашого столу", Клиновецька З. "Страви й напої на Україні", "Українські народні страви".

Господиня

Добрий день вам, добрі люди
Хай вам щастя – доля буде
Не на день і не на рік,
А на довгий – довгий вік

Господар

Гостей дорогих ми вітаємо щиро,
Стрічаємо з хлібом, любов'ю і миром

Господиня

Для людей відкрита хата наша біла,
Тільки б жодна кривда в неї не забігла.

Господар

Ми гостей завжди стрічаєм
Круглим пишним короваем
З рушником берем таріль
Коровай кладем та сіль.

Господиня

Гості дорогенькі! Добра вам бажаю
І за добрим звичаєм хлібом пригощаю
(Звучить пісня "Зеленеє жито"

Господиня тричі кланяється, тримаючи на рушнику хліб-сіль, ставить його на стіл.)

Бібліотекар: Діти, вас зустріли хлібом – сіллю, як це здавна водиться на Україні. Як каже народна мудрість?

1-й учень: Хліб – усьому голова.

2-й учень: Без хліба суха бесіда.

3-й учень: Як хліб і вода, то й нема голоду.

Бібліотекар: До хліба завжди ставилися зі щирою повагою. Святість, пошана до хліба передавалася із покоління в покоління, дітям та онукам. Ще з пелюшок привчали дитину любити й шанувати хліб.

1-й учень: Їж, друже, хліб, не кидай додолу.

А підніми, коли не там лежить,
А коли сідаєш ти до столу,
То пам'ятай, що хліб – це означає жить.

2-й учень: Не кидайсь хлібом! Він святий.

В суворості ласкавій,
Бувало каже дід старий
Малечі кучерявій.

3-й учень: Не грайся хлібом, бо то гріх.

Іще до немовляти,
Щасливий стримуючи сміх,
Бувало каже мати.

Бібліотекар: Нині вже мало хто з молодих вміє випікати хліб. А раніше кожна сільська господиня готувала в печі ні з чим незрівнянні духмяні паляниці. Хліб пекли на тиждень, у суботу, садили його у піч на капустианих, дубових чи яворових листі. А які ще страви з борошна полюбляли українці?

Улюблена страва в Україні – вареники. В давнину вони наділялися певними магічними властивостями. Оскільки вареник за формою нагадує місяць, йому в народі приписували функції місяця – сприяти добробуту і зміцненню здоров'я людини. Начинки для вареників мали також особливі прикмети. Так, начинки з круп, бобових, маку повинні були сприяти родючості зелені й розмноженню людського роду. Тому на весілля обов'язково готували вареники. Увага! З якою начинкою готували вареники. Щоб задобрити духів: добрих – щоб допомагали, злих – щоб не шкодили?
Відповідь: Із сиром.

Українці дуже полюбляють вареники. А як називали вареники в західноукраїнських регіонах? *Відповідь. "Пироги" або "варені пироги". Звучить пісня "Вареники".*

Бібліотекар: Так, вареники – це справжнє свято для шлунку і душі українця. Але не кожен день їх їли, а лише в неділю чи на свята. Їх готували з житнього, пшеничного борошна, наповнювали так як і пироги : сиром, картоплею, квашеною капустою, калиною, маком. Мазали сметаною, вершковим маслом чи олією.

Пливе вареник за моря,
Бо є і там його рідня,
З квасолею, із м'ясом,
З бананом, ананасом
В маслі скупані, нехитрі,
Розляглися у макітрі
Хоч крути, хоч верти -
Смачніше не знайти

Бібліотекар: Вареники це добре, а борщ ще краще. Борщі і пампушки, вареники і галушки. Ковбаси і печеня, напої з фруктів, меду – відомі не тільки на Україні, а й усьому світові. Українці жартома кажуть про свою кухню: "У нас просто: борщ, каша, третя кваша".

Бібліотекар: У стравах українці використовували переважно продукти з власного господарства. А ну відгадайте їх.

1-й учень: Я кругленький, червоненький,
з хвостиком тоненьким,
На городі мене рвуть і до столу подають.
(Буряк)

2-й учень: Що то за голова, лише зуби й борода?
(Часник)

3-й учень: Стоїть пані чепурниця, бо вдягла сорочок триста.
(Капуста)

4-й учень: Сидить дівчина в коморі, коса її надворі?
(Морква)

5-й учень: Під землею птиця кубло звила і яєць нанесла.
(Картопля)

6-й учень: Що за коні стоять на пригоні: зелені, лобасті, довгасті.
Нічого не возять, а солі просять?
(Огірки)

А тепер давайте подивимось, що їла родина кожний день. А це був борщ. По самісінькі боки може наїстися українець борщем, і все йому буде мало, бо це його улюблена перша, а часом і друга, і навіть третя страва.

З давніх-давен на Україні готували цю страву. У народі казали: "Як нема борщу, то нема і їжі". А що ви мені скажете?

1-й учень: Борщ – найстарша страва.

2-й учень: Де в хаті борщ і капуста, там хата не пуста.

Бібліотекар: Борщ готували у кожній родині. До нього могло входити майже дванадцять продуктів, але основний – це буряк, який у давнину мав назву "бірщ". А що це за такі борщі "жонаті", "перелякані", "зі свищами"?

3-й учень. Борщі були "зі свищами" – майже зовсім порожні, "жонаті" – з кашею, "перелякані" – бліді, без томату.

Дуже любляли українці червоний борщ із капустою. Його заправляли підсмаженим салом, цибулею, часником, борошном. У зелений борщ різали щавель, лободу, кропиву, петрушку. Заправляли його яйцем і сметаною. А холодний борщ – холодник – готували влітку. Це був сирий борщ, оскільки варили тільки буряк, заправляли квасом.

Бібліотекар: Рідкий борщ або густий... Від чого це залежало?

1-й учень: Від достатку, від досвіду господині.

2-й учень: У нашій родині капусняки варять нині, а почала їх готувати ще моя прабабуся. Вона в капусняк, крім капусти, клала картоплю та пшоно, засмажувала салом, або олією, а ще приказувала добре слово: "Варися, юшка, не пуста, а густа, смачна та поживна".

Бібліотекар: Предки, як і сучасні українці, ще дуже полюбляли перші страви – юшки.

Відомо, що борщ – це українська національна страва, обов'язковою складовою частиною якої є буряк столовий червоний. У стародавній українській кухні існують три різновиди традиційного борщу. Перший – червоний, з другої половини XIX століття почали готувати з картоплею, другий – шавлевий, от третій різновид називали сирим борщем. Що це за борщ? Назвіть його і поясніть чому він сирий?

Ця страва дуже поширена в Україні й поряд із борщем стала символом української народної кухні. Її готували майже щодня, здебільшого на вечерю. Ця страва досить легка у приготуванні, надзвичайно поживна і дуже смачна, особливо після тяжкої і виснажливої праці у порівну, косовицю чи жнива. Назвіть цю страву. *Відповідь. Галушки.*

Цю страву легко готувати в домашніх і польових умовах. Звідси й інша назва страви – польова каша. Особливо смачна каша з салом, шматком м'яса. Готовою страва вважалась тоді, коли продукти розварювалися повністю і утворювалась кашоподібна маса. Назвіть цю страву.

(Відповідь. Куліш – перша страва із пшона.) Смачним вважався густий куліш.

Бібліотекар. Велику роль у харчуванні українців відігравали каші. Їли їх і на обід, і на вечерю. Каші готували з гречки, ячменю, пшона, вівса. Вони були круті й рідкі. Круту кашу заправляли смальцем, олією, маслом, молоком, запивали кисляком. А хто знає, яка найулюбленіша каша українців? Гречана каша, так стверджує народне прислів'я: "Гречана каша – то матір наша".

Українська кухня багата стравами з картоплі та інших овочів. Картоплю і донині називають другим хлібом. Її варили, пекли в печі. Їли картоплю з квашеною капустою, огірками, капустяним квасом, змащували олією чи смаженим салом. Багато було страв із картоплі. Із вареної картоплі готували картопляники і їли їх із сметаною, олією чи салом. Із сирової тертої картоплі смажили деруни, які заправляли не лише сметаною, а й часником.

Бібліотекар: Їли часник, який у віруваннях українців виконував роль оберегу від злих сил, і цибулю з багатьма стравами. Улітку вони разом із хлібом становили полуденок селянина.

Бібліотекар: А що таке полуденок чи підвечірок?

1-й учень: Це коли їли надвечір.

Бібліотекар: А хто мені відповість, як називається час, коли ми їмо вранці?

2-й учень: Сніданок.

Бібліотекар: Так. На сніданок українці їли картоплю, інші овочі, а у святкові дні та неділі ще страви з м'яса. Бідні українці їли їх тільки на великі свята, а заможні – ще й по неділях. Але, якщо готували, то такі страви, як ковбик чи сальтисон, душенину, крученики. *Звучить пісня "Сало".*

3-й учень: А мене бабуся вчила крученики так готувати – шматочок свинини відбити, солити, поперчити. На нього зверху накласти начинку зі смаженої цибулі, грибів. Завивати рулетом і підсмажувати.

Бібліотекар: Птицю та яйця їли рідко, її більше продавали, щоб купити необхідні у родині речі.

Бібліотекар: А чим же запивали українці їжу?

1-й учень.: Киселями.

2-й учень: Узварами.

3-й учень: Та квасами.

4-й учень: Квас був не тільки хлібний, а ще буряковий, фруктовий, ягідний та з соку дерев.

Бібліотекар: А що таке узвар?

Учень. Узвар – це один із найпоширеніших традиційних напоїв. Виготовляли його влітку із свіжих ягід та фруктів. Щоб узвар був солодший, до нього додавали трохи меду. Ця назва на більшості території України входить у меню урочистих трапез. Подається. Як правило, останнім і є тактовним натяком на закінчення застілля, за що його у народі й прозвали "вишибайлою", "виганяйлом". На початку ХХ століття це поширена страва, яку називали "панською". Назвіть її. (*Відповідь. Кисіль.*)

З давніх-давен в Україні улюбленими напоями були: мед, квас, варенуха. Мед або медова сита, був ритуальним напоєм. Його готували з натурального бджолиного меду, який варили з водою й ставили бродити. Згодом цей напій почали застосовувати як доповнення до святкової обрядової їжі. (*Відповідь. Різдвяної куті.*)

Бібліотекар: А давайте познайомимося із святковими стравами. Їх готували до певних свят: на сімейні та на календарні свята. До сімейних свят відносять родини, хрестини, весілля. А давайте ми з вами побуваємо на хрестинах.

1-й учень: На хрестини готували так звану "бабину кашу", страву на яйцях та маслі, яку за звичаєм готувала баба-повитуха і приносила на хрестини у горщику. Всі присутні торгувалися за право розбити горщик. Найвищу ціну завжди давав хрещений батько дитини. Йому і діставався горщик з кашею, який він розбивав. Середину каші з грішми віддавали породіллі, а бабі – гроші на новий горщик. Кашу їли всі присутні і навіть брали її додому.

Бібліотекар: А тепер давайте познайомимося з календарними святами. Серед них велику увагу приділяли різдвяно-новорічним святам. Багато повір'їв, звичаїв пов'язано з цими святими днями. На вечерю варили кутю, їли мовчки. Кутю готували з пшениці або ячменю. Варили її в глиняному горщику на непочатій воді. Непочата вода – це така, яка набрана в джерела(річки, колодязя) ранком до сходу сонця. Приправляли кутю, подаючи до столу, розтертим маком, горіхами, медом, узваром. Кутя на покуті, а узвар – на базар.

Бібліотекар: Кутею причащалися до вечері. Першим причащався господар, а за ним по колу вся родина. Причащали нею також домашню худобу і птицю, щоб не хворіла, а родила.

На Великдень по всій Україні пекли паски та фарбували крашанки і розписували писанки.

1-й учень: В селах святять паски,
Ніч від крашанок тепла.
Над пасками свічки,
Золотіють, мов стебла.

Бібліотекар: На зміну весні прийшло літо, а з ним свої свята.

2-й учень: Свята Петра та Павла (12 липня). В цей день із сиру, яєць та борошна пекли пампушки – мандрики. На Маковія готували шулики, коржі з маком. На Спаса святити яблука і груші, готували пироги з яблуками, фруктові та медові напої.

Бібліотекар: Ось і осінь. Сонце наближається до завершального кола в річному циклі, починається Пилипівка – піст, який триває 40 днів. Які ж страви в пошані на Пилипівку?

3-й учень: А це квашені яблука, кавуни, огірки, томати та інші овочі. Велике значення мав гарбуз. Його споживали і печеним, і вареним, готували гарбузові каші.

1-й учень: *(виносить гарбуз)*

Розкрутивши зелен-вус, на паркан заліз гарбуз,
Репетує у саду: - Ой, рятуйте, упаду!

Бібліотекар: Ми поговорили з вами сьогодні про національні українські страви – повсякденні, святкові. Які ж висновки ми можемо зробити? Харчування – одна з найголовніших гілочок дерева роду. Вивчення харчування пращурів не лише допомагає нам вивчати їх життя, але й допомагає нам зрозуміти таку істину: людина живе не для того, щоб їсти, але їсти для того, щоб жити.

Господар і господиня частують всіх присутніх варениками, пирогом з яблуками, узваром

ПРИМІТКИ